

HİNDİSTAN RAPORU

Tarihî ve Siyasi Değişim Süreçleri ve
Hindistan Müslümanları

OCAK 2021



DOÇ. DR. MEHMET ÖZAY



Hindistan Raporu

Tarihî ve Siyasi Değişim Süreçleri ve
Hindistan Müslümanları

Rapor 132

Asya

Ocak 2021

Hazırlayan

Doç. Dr. Mehmet Özay
(İbn Haldun Üniversitesi)

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör

Ümmühan Özkan

Web Editörü

Sueda Nur Çokadar

Referans için: Özay, Mehmet.

Hindistan Raporu: Tarihî ve Siyasi

Değişim Süreçleri ve Hindistan

Müslümanları, İNSAMER Rapor 132.

Ocak 2021.

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün
sorumluluk müellifine aittir.

©İNSAMER 2021

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.

Sadece kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Nuhun Gemisi

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Nurgül Ersoy

Baskı: Pelikan Basım

Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.

Odin İş Merkezi No. 1/28

Topkapı-İSTANBUL



İHH
İNSANI YARDIM VAKFI



İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Tarihî Arka Plan	5
Avrupa Sömürgeciliği	8
Kongre ve Hilafet Hareketleri	10
Nüfus Yapısı	13
Siyasi Yapı	14
Mevcut Siyasi Durum	17
BJP vs Kongre Partisi	18
Narendra Modi Yönetimi	19
Dış Politika	23
Sosyoekonomik Durum	31
Hindistan Müslümanları	34
Siyasi Güçler	36
Siyasi ve Toplumsal Şiddet	40
Müslümanlar: Toplumsal Mozağin Önemli Bir Parçası	41
Sonuç	43
Kaynakça	47

GİRİŞ

Hindistan, bir kıta boyutuna ulaşan coğrafi genişliği ile çok dilli, çok kültürlü, çok dinli bir yapıya ev sahipliği yapmaktadır ancak bu çoklu karakteristiğin avantajları kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Farklı etnik ve dinî yapıların bir arada var olabilmemesinin örneği olarak öne çıkan bu özellikler, dönem dönem yaşanan çatışmalarla ulusal ve küresel düzeyde sorunların gündeme gelmesine sebep olmaktadır.

Geniş bir coğrafya üzerinde yer alan Hindistan, küresel ticaretin gerçekleştiği önemli su yollarına komşu olması, son dönemde yükselen güç yapıları arasında zikredilmesi, tarihi olarak hem birlikte yapıcılık hem de rekabet hâlinde olduğu Çin'in varlığı karşısında Batı'nın potansiyel ittifak gücünü oluşturması gibi özellikleriyle günümüz siyasi ve ekonomik gelişmeleri çerçevesinde dikkat çeken bir ülkedir.

Bu dış faktörlerin yanı sıra Hindistan, bir kıta boyutuna ulaşan coğrafi genişliği ile çok dilli, çok kültürlü, çok dinli bir yapıya da ev sahipliği yapmaktadır ancak bu çoklu karakteristiğin avantajları kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Farklı etnik ve dinî yapıların bir arada var olabilmemesinin örneği olarak öne çıkan bu özellikler, dönem dönem yaşanan çatışmalarla ulusal ve küresel düzeyde sorunların gündeme gelmesine sebep olmaktadır.

Yukarıda dikkat çekilen özellikleriyle hem ulusal ve bölgesel hem de küresel oluşumlarda aktif rol oynayabilecek niteliklere sahip olan Hindistan, bağımsızlık sonrası benimsediği tarafsızlık (*non-alignment*) politikası nedeniyle -bazı aksı iddialara rağmen- görece içe kapalı bir siyasi yapılanma içine girmiştir. Soğuk Savaş döneminin çatışmacı ortamına doğrudan müdahil olmaması sebebiyle bu yaklaşım ülkenin sosyoekonomik problemlerinin çözümü için bir avantaj olarak kabul edilse bile bugün gelinen noktada Hindistan'ın sahip olduğu po-



tansiyeli yeterince ortaya koyabildiğini söylemek oldukça güçtür.

Sömürge dönemi şartlarının bir uzantısı olarak ülkenin kuzeybatı sınırlarını oluşturan Keşmir bölgesi ve Pakistan ile yaşanan sorunların kronikleşmesinde, dış aktörlerin etkisi kadar 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca izlenen içe kapalı ekonomik ve siyasi yaklaşımın da etkisi vardır. Bağımsızlığın kazanılmasıyla birlikte ülkeyi 60 yıl gibi uzun bir süre yöneten Hindistan Kongre Partisi (*Indian Congress Party-INC*), ulus devlet inşası sürecinde ülkenin anayasal temelleri olan sekülerleşme ideolojisine dayalı politikalar izlemiş olsa da¹ aralarında özellikle Müslümanların bulunduğu geniş toplum kesimlerine kalkınmadan gerekli payı vermediği için eleştirilmektedir. Ayrıca kom-

şu ülke Pakistan'la ilişkilerin sürdürülebilir bir barış ortamında yürütülememesi, Keşmir sorununun Birleşmiş Milletler (BM) kararlarına rağmen sürüncemede bırakılmış olması, bugün Hindistan'ın on yıllardır üzerinde yük olan temel siyasi ve toplumsal sorunları olarak öne çıkmaktadır.

Küresel siyasetteki iki kutupluluğun yerini önce belirsizliğe, ardından da çok kutupluluk söylemine bıraktığı 1990'lı yılların başında, Hindistan da yakın çevresinden başlayarak yeni ve alternatif ikili ilişkiler peşinde olmuştur. Bu çerçevede, çeşitli bölgesel birliklere üyeliklerle bu yeni dönemi özellikle ekonomik kalkınması bağlamında kendi lehine çevirme çabası içine girmiştir. Bu yıllar aynı zamanda, Soğuk Savaş ortamının güçlü iktidar ya-

¹ Federal Anayasa'nın 15. maddesindeki, "Devletin din, ırk, kast, cinsiyet gibi unsurlar üzerinden vatandaşları arasında ayrımcılık yapmayacağı" yönündeki vurgu, ülkenin seküler temeller üzerine kurulu ulus devlet yapılaşmasını ortaya koymaktadır, bk. *The Constitution of India*, Part III, Fundamental Rights, Arts, 15-16, s. 7.



pısını oluşturan Kongre Partisi'nin yeni döneme adapte olamadığı ve ulusal siyasette kan kaybettiği yıllardır. Bu durumun bir sonucu olarak da gelişip küreselleşen liberal ekonomiye karşı tepkisel ve alternatif söylemleri ve tarihsel olarak Hindu milliyetçiliğini ön-celeyen politikalarıyla Hindistan Halk Partisi'nin (*Bharatiya Janata Party/Indian People's Party-BJP*) yükselişi başlamıştır.

BJP'nin 1990'lardaki yükselişinde Müslüman ve Hindu gruplar arasında yaşanan dini mekânlar ve uygulamalarla ilgili anlaşmazlıklar da rol oynamıştır. Kendini Hindu haklarının koruyucusu bir parti olarak tanımlayan BJP,

6 Nisan 1980'de kurulmuştur. Tarihsel olarak kökleri 1915 yılında kurulan Hindu Büyük Meclisi'ne (*Hindu Maha Sabha*) dayanan BJP'nin uzun dönemli toplumsal bir altyapısı olduğu anlaşılmaktadır (Haqqani, 2006: 14).²

2000'li yılların başından itibaren ulusal siyasette aktif rol alan ve 2014'ten bu yana da ülkeyi yöneten BJP, anayasal temelleri sarsan politikalarıyla yukarıda dikkat çekilen sorunların katlanarak artmasına sebep olmaktadır. Örneğin Pakistan'la ilişkiler yeniden çatışmacı bir ortama sürüklenme eğilimi gösterirken, Keşmir'in özerk yapısının kaldırılması, bölgedeki gerilimi bir hayli tırmandırmıştır. Ayrıca ülkenin çok

² Partinin kökeni 1951 yılında Shyama Prasad Mookerjee tarafından kurulan Jana Sangh Partisi'ne dayanmaktadır. Indira Gandhi tarafından olağanüstü hâlin ilan edildiği 1977 yılında, diğer bazı siyasi hareketlerle birleşmesinin ardından Janata Partisi adını almıştır. 1980'den bu yana da BJP adıyla siyasi yaşamına devam etmektedir, bk. "From 1980 to 2018, this is how the BJP has risen", 06.04.2018, <https://timesofindia.indiatimes.com/india/from-1980-to-2018-this-is-how-the-bjp-has-risen/articleshow/63638579.cms>

etnikli ve çok dinli yapısını değiştirmeye yönelik “nüfus mühendisliği” olarak adlandırılabilir politikalarla da toplumsal barış ve bu barışın dayandığı anayasal temeller sarsılmaktadır.

Bugün Hindistan’da iktidarda kalma araçları olarak öne çıkan; genel toplum kesimlerinin memnun edilmesi, komşu ülkelerle ilişkiler, küresel İslamofobi, uluslararası çevrelerin demokratikleşmeye katkısı ve bu süreçlerin ülke siyasetinde nasıl karşılık bulduğu gibi olgular, üzerinde düşünülmesi gereken temel meselelerdir. Özellikle günümüzde, Batılı ülkelerde liberal ve merkez siyasi yapılanmaların yerlerini sağ iktidarlara bırakması ya da buna evrilmesi süreci, 2014 yılından bu yana Narendra Modi iktidarındaki Hindistan’da da aşırı Hindu milliyetçiliğiyle karşılık bulmaktadır. Bu durum ülke siyasetinde en azından 20. yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlayan Hindu milliyetçiliği (*Hindutva*) ortak paydasında, JDU (*Janata Dal United*), SAD (*Shiromani Akali Dal-Badal*) ve bir diğer Hindu milliyetçisi parti olan *Shiv Sena* ile BJP’nin siyasi ittifak olarak yapılaşmasına konu olmaktadır (Malik 2003: 26, 27).

Bu noktada son dönemde sıkça gündeme gelen *Hindutva* kavramını kısaca açıklamakta fayda vardır. Hindu milliyetçiliği olarak bilinen bu hareket, Hindistan’ı Hindu medeniyetinin mer-

Günümüzde Batılı ülkelerde liberal ve merkez siyasi yapılanmaların yerlerini sağ iktidarlara bırakması ya da buna evrilmesi süreci, 2014 yılından bu yana Narendra Modi iktidarındaki Hindistan’da da aşırı Hindu milliyetçiliğiyle karşılık bulmaktadır.

kezi kabul ederken, tarihi olarak uzun yüzyıllar Müslümanların egemenliği karşısında oluşan tepkiyi ifade etmektedir (Sagar 2009).

Hindutva hareketinin özellikle Müslümanlara yönelik gelişmesinin iki temel dayanak noktası vardır. Bunlardan ilki, 11. yüzyılda Gaznelilerle başlayan ve 19. yüzyıl başlarına kadar Babürlüler (Batı’da Mughal olarak adlandırılan) ile devam eden Müslüman yönetimlerdir. İkinci dayanak noktası ise sömürgecilik dönemindeki ilişkilerle ilgilidir ve benzeri coğrafyalarda da görüldüğü üzere, İngiliz sömürge yönetiminin azınlık grupları öne çıkartan siyasi ve toplumsal yapılanmasının -sözde- bu grupların kalkınmasını sağladığı, çoğunluğu oluşturan kesimlerin ise tamamıyla mağdur edildiği şeklindeki oldukça genellemeci bir yoruma dayanmaktadır (Mısra 2000, 3; Mill 1997, 165; Azad 1959, 4; Haqqani 2006, 14; Popham 1998).³

Hindistan’ın iç ya da ulusal sorunları olduğu söylenebilecek yukarıda

³ *Hindu* kelimesi bazı yazarlar tarafından siyasi ve dinî bağlamda değil, kültür ve medeniyet bağlamında ele alınmaktadır. Bu anlamda, Hindu kelimesi ülkedeki Sih, Budist, Jain, Müslüman, Hristiyan gibi farklı inanca mensup kişileri de kapsamaktadır, bk. Choudhary, 2010: 1.



dikkat çekilen hususların, günümüz küreselleşme süreçleri bağlamında, etkilerini komşu ülkelere ve hatta farklı coğrafyalara taşıyabilecek önemde olduğuna şüphe yoktur. Bu sebeple Hindistan'ın bir süredir yaşadığı so-

runların anlaşılabilmesi ve bunların bölgesel ve küresel kurumların ve birliklerin katkılarıyla çözülebilmesi için çaba gösterilmesi, hiç kuşkusuz her şeyden önce bu ülkenin geniş kesimlerinin faydasına olacak bir durumdur.

TARİHİ ARKA PLAN

Hindistan tarihinin sorgulaması, "Kimin tarihi?" sorusunu da beraberinde getirmektedir. Öyle ki ülkenin çok etnikli çok dinli toplumsal yapısı, aynı zamanda bu yapıların her birinin kendine özgü bir tarihî ve geleneksel boyutu olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Hindistan olarak isimlendirilen bu topraklarda, tarih boyunca diğer coğrafyalarda da tanık olunduğu üzere nehirler ve limanlar çevresindeki kasaba ve şehirlerde çeşitli toplumsal örgütlenmeler oluştuğu da görülmektedir.

Gerek coğrafyanın büyüklüğü gerekse siyasi yönetimlerin bu denli geniş alanları uzun erimli bir egemenlik altına alamamaları, bölge tarihini oluşturan en önemli özelliklerden biridir. Bu bağlamda, bütün alt kıtada egemenlik kuran siyasi yapılar-
dan ziyade, bilhassa ülkenin doğu-batı sahil şeritleri ile kuzey-doğu ve kuzey-batı gibi İran-Arap, Çin-Orta Asya bağlantılarına konu olan bölgelerde hüküm süren devlet yapılarına rastlanmaktadır.

Hint alt kıtası ve özellikle bugünkü Hindistan'da siyasi bir birliktelikten ta-

“Doğu’nun zenginlikleri” düşüncesiyle tanımlanan her ne varsa bunun en azından bir bölümünün Hindistan’a atıfla dile getirildiği bir gerçektir.

rihin sadece sınırlı dönemlerinde bahsetmek mümkündür. “Pan-Hindistan” vizyonu olarak da adlandırılabilir bu dönemler; MÖ 3. yüzyılda Asoka Krallığı, 4 ve 5. yüzyılların başlarında Gupta Devleti ve 16. yüzyılda Babür Devleti’nin önemli hükümdarı Akbar dönemidir (1556-1605) (Pantham 2015: 427).⁴

Batı düşüncesine göre Hindistan adı Avrupa topraklarında her ne kadar ilk defa Büyük İskender vasıtasıyla duyulmuş olsa da Avrupa’nın bu bölgeyle irtibatı 10 ve 15. yüzyıllar arasında artmaya başlamıştır. Bu bağlamda, “Doğu’nun zenginlikleri” düşüncesiyle tanımlanan her ne varsa bunun en azından bir bölümünün Hindistan’a atıfla dile getirildiği de bir gerçektir (Danvers 1986: xviii).

Öte yandan İslamiyet’in bölgede yayılması, fetihler sürecinden ziyade İslam öncesi dönemdeki ilişkilerin doğal uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin, kitlesel göç ve ticaret yolları üzerindeki kuzey bölgeleriyle batı ve güney sahil şeritleri boyunca oluşan ticaret liman şehirleri etrafında önemli etkileşimler söz konusu olmuştur.

Özellikle Hindistan sahilleriyle Arap Yarımadası arasındaki ticari ilişkilerin

oluşturduğu yapı, İslamiyet’in Arap Yarımadası’nda gelişmesine paralel olarak, var olan ilişkilerin sürdürülebilirliğine işaret etmektedir. Bölgede İslamlaşma sürecinin bu şekilde ilerleme kaydetmesi bir sürpriz olmayıp tarihi devamlılığa işaret etmektedir. Bu çerçevede, Müslüman tüccarlara zamanla tebliğcilerin ve ilerleyen yüzyıllarda da sufilerin eklenmesiyle bölge topluluklarının İslamiyet’le erken dönemde tanışması söz konusu olmuştur (Anas 2020, 117).

İslamiyet’in gelişim sürecinde -erken dönemlerde-, Arap ve kısmen Farsi temelli yapılanmalar, Orta Asya’ya açılan bölgelerdeki çeşitli Türk unsurların Müslümanlaşmasıyla bu toplulukların kuzeybatıda verimli araziler üzerinden Hindistan topraklarına nüfuzlarını olanaqlı kılmıştır. Böylece kuzeyden gelen Fars-Arap-Türk-Afgan unsurların yapılaştırıcı kuvvetleri, bölgede yeni bir yerleşik toplum meydana getirmiştir. Katıksız Türk unsurlarından ziyade Fars ve Afgan unsurlarıyla birleşik bir dış gücün Hint yerli unsurlarıyla yaklaşması ve karşılıklı etkileşimiyle de bölgede uzun erimli yapılanmalar ortaya çıkmıştır.

Bu süreçte, çeşitli devletlerin oluşumuna ve Hindistan topraklarında yeni bir

⁴ Bazı yazarlar söz konusu birlik dönemlerini dörde ayırmaktadır: MÖ 3. yüzyıl Asoka dönemi, 14. yüzyıl Kalaç ve Tuğluk hanedanlıkları dönemi, 17. yüzyıl Gürkaniler (Timuroğulları) dönemi ve 19. yüzyıl İngilizler dönemi, bk. Bayur, 1943: 26.

tarihî evrenin başlangıcına tanık olunmaktadır. Türkçe dillerinden özellikle Çağataycanın başat dil olarak öne çıkması, İslamiyet'in *ehli-sünnet ve'l cemaat* düşüncesinin hâkim oluşu, kültürler arası yapıların inişli çıkışlı süreçlerdeki etkileşimi, bölgede yeni bir medeniyetin neşet ettiğine işaret etmektedir.

Gazneli Mahmud'un önderliğinde 11. yüzyıl başlarından itibaren ortaya çıkan bu siyasi süreç, Guri ve ardından Tuğluk yönetimindeki Delhi Devleti ile 16. yüzyılın ilk yarısında Timur'un soyundan gelen ve kurucusunun adından ötürü Babürlüler olarak bilinen Türk unsurlarıyla 19. yüzyıl ortalarına kadara devam etmiştir (Dale 2018: 9, 10, 12; Lal 2005: 69).⁵

Alt kıtada 11. yüzyılda ortaya çıkan yönetim biçimlerinin bölgedeki toplumların kültürel ve dinî medeniyet çerçevesinde gelişmelerine katkısı olduğuna şüphe yoktur. Bu noktada özellikle ekonomik alandaki gelişmişliğiyle Babürlülerin Osmanlı Devleti'nden daha ileri bir seviyede olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Birbirini takip eden bu yönetimler döneminde, bölgede 800 yılı aşkın bir süre boyunca devam eden siyasi ve teritoryal bir egemenlik söz konusu olmuştur (Anas 2020: 118).

Uzun dönemli siyasi yapılanmalarda hânedanlıklar değişse de sosyokültürel bir devamlılık söz konusu olduğundan, bu

süreçte bölgede özellikle şehir, mimari, edebiyat, dinî kültür, ticari yaşam ve ekonomi gibi alanlarda kayda değer bir birikim oluşmuştur (Macun 1990: 348; Togan 1960: 421).

Bölgede hâkim olan Müslüman devletlerle geniş Hindu toplumu arasındaki ilişkilerin devamlılığının hem dinî yapı ve anlayışla hem de siyasi ve ekonomik çıkarlarla beslenerek sağlandığını söylemek gerekir. Bu noktada, iki dinî yapı arasında örneğin, İslamiyet'in tebliğci niteliğiyle Hinduizm'in komünal özelliği arasındaki farklılaşma, Müslüman yönetimin ve kitlelerin etkinliğini ortaya koymaktadır.

Bölgede tarih boyunca hüküm sürmüş olan "Türk" unsurunun Selçuklu ve Osmanlı Türk unsurlarına mütakabiliyetten ziyade, farklılık arz ettiğini de belirtmek gerekmektedir. Örneğin Irak'ın, Suriye'nin, Anadolu'nun ve Balkanlar'ın Türkleşmesi ile Hindistan'ın Türkleşmesi arasında önemli farklar vardır; dolayısıyla bu ve benzeri hususlar çerçevesinde, Hint alt kıtasında devletler kuran ve hânedanlıkları uzun dönemli olarak devam eden Türk soylu yapıların Türklükleri meselesi de dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Bu bağlamda, Köymen'in ileri sürdüğü üzere (2018: 179), "Hint bölgesinde devletler kuran Türkler, tarihî ve medeni rollerini oynadıktan sonra, hâkim oldukları geniş halk kitleleri arasında eriyip gitmişlerdir." yaklaşımı üzerinde durulmalıdır. Öyle ki, bugünkü

⁵ Babürlüler olarak bilinmektedir. Gerçek ismi Zahîred-din Muhammed Babür olan Babür Şah tarafından kurulmuştur. Şahın kendisi ve çevresindekiler, gerçek ismi yerine, kadim Türk adlarından ve aynı zamanda bir totemle bağlantılı olan Babür unvanını kullanmayı tercih etmiştir (Arat, 1970:13; Bıyıktaş, 1989: 9-10).

Hindistan topraklarının görece az bir bölümünde, kuzeybatı/kuzey/kuzey-doğu denilebilecek kesimlerinde, Türk unsurların varlığına tanık olunurken, bu yapılar arasında geçmişle bugün ara-

sında tarihî ve siyasi bir devamlılığın olup olmadığı ve bugünkü Hindistan şartlarında bunu ne denli ortaya koya-bildikleri de ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

Avrupa Sömürgeciliği

Avrupa'da 15. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte, denizcilik başta olmak üzere çeşitli alanlarda giderek artan faaliyetler, yüzyılın sonunda meyvesini vermiş ve Portekizliler, Batı Hindistan sahillerinde, dönemin kozmopolit liman şehri Kaliküt'a varmıştır. Bu, hem Doğu hem de Batı için önemli bir dönüm noktası olmuştur (Stein 1982: 18; Morley 1949: 147, 150).

Katolik Portekiz Krallığı temsilcileri, 10-15 yıl gibi kısa bir sürede, bölgedeki belli başlı liman şehirlerinde egemenlik tesis ettiklerinde, bu topraklarda Malay Takımadaları, Arap Yarımadası ve Doğu Afrika'dan gelen tüccarların bir arada sürdürdükleri, kozmopolit olarak adlandırılabilir ticari ve ekonomik bir düzene tanık olmuşlardır (Sousa 1695: 42, 44).

Portekizlilerden sömürgecilik sürecini devralan İngilizler ise, Hindistan'da kendilerinden önce var olan ticari ilişkileri devam ettirmek yerine, bunları yeniden yapılandırma yoluna gitmiştir. 1750'lerde kapitalizmin gelişmesine paralel şekilde, İngilizlerin Avrupa ile Hindistan arasındaki mevcut ticaret dışında farklı bir ticaret yapılaşması olarak Hindistan ve Çin arasında kurdukları bağı sağlamlaştırması; idari, as-

kerî ve kültürel anlamda yeni bir evreye girilmesine yol açmıştır. İngilizlerin bu sürece hem doğrudan hem de dolaylı müdahaleleri, Müslüman tüccarların özellikle de önemli ticaret liman şehirleri olarak dikkat çeken Surat, Kalikut, Masulipatam gibi bölgelerdeki varlığını olumsuz etkilemiştir. Özetle 18. yüzyılda yaşanan bu gelişmeler, söz konusu coğrafyada Müslümanların yönetimden tedrici olarak uzaklaşmaları ve





ticari yaşamdaki etkinliklerinin azalması anlamına gelmiştir (Das Guspat 2000: 397).

İngilizlerin dönemin Babür hükümdarı Cihangir'den 1765 yılından itibaren Bengal bölgesinde vergi toplama imtiyazı elde etmelerini, sömürge hâkimiyetinin başlangıcı kabul etmek mümkündür (Pantham 2015: 435). Temel bir gelişme olarak Plassey Savaşı İngiltere'nin bölgedeki sömürge döneminin başlangıcı için dönüm noktası olarak gösterilse de aslında İngilizlerin yerli elitlerle paylaştıkları bu siyasi meşruiyet, zamanla bölgede yerleşmelerini kolaylaştırmıştır (Brecher 1964: 8). Dolayısıyla İngilizlerin siyasi ve ticari

alanlarda bölgesel ve küresel yükselişinin yaşandığı 17 ve 18. yüzyıllar, Hindistan topraklarında egemen olan Babür yönetiminin çöküşüne sahne olmuştur (Stein 2005: 63).

İngilizlerin Hindistan gibi geniş bir coğrafyadaki sömürge yönetimi, ticari sömürgeleştirme ile başlamış ve birikimsel olarak genişleyip siyasi bir güce evrilmiştir. Dönemin çeşitli prenslikleriyle yapılan ticari anlaşmalar siyasi yapılaşmanın önünü açarken, yerel yönetimler siyasi anlamda araçsallaştırılarak İngilizler için çalışan birimlere dönüştürülmüştür. Bu süreç, adına “dolaylı yönetim” denilen yapının oluşmasına sebep olmuştur. Söz konusu

İngilizlerin Hindistan gibi geniş bir coğrafyadaki sömürge yönetimi, ticari sömürgeleştirme ile başlamış ve birikimsel olarak genişleyip siyasi bir güce evrilmiştir.

ticari anlaşmaların neredeyse hepsinin en önemli maddelerinden biri, “üçüncü tarafla hiçbir şekilde anlaşma yapılmaması” maddesidir. Sadece ticari olarak değil, siyasi olarak da geçerli olan bu madde, sömürgeciliğin nasıl bir iletişim ve etkileşim oluşturduğunun kavranması bakımından anlamlıdır. Prenslikler bölgenin zenginliklerini İngilizlere taşıyan birer araca dönüşürken, İngilizlerin ticareti yönetmesi ve bunu yeri geldiğinde sınırlı ancak etkin bir askeri varlıkla desteklemesi, prenslikler içindeki güç mücadelelerinin İngilizler lehine işlevselleşmesine imkân sağlamıştır.

İngilizlerin hem ticaret hem de güvenlik ve savunma konularında sağladığı destek, prensliklerin özerk yapılar olarak varlıklarını sürdürmelerine olanak tanırken, prenslikler de siyasi varlıklarıyla İngilizlerin Avrupa, Çin ve bu iki coğrafya arasında önemli bir bölge olan Malay Takımadaları dünyasıyla olan ticari süreçlerini beslemişlerdir.

Burada belirtilmesi gereken konulardan biri de söz konusu süreçte yapılan ticari anlaşmaların bölgedeki tarım sektörünü dönüştürücü ve yeniden yapılandırıcı rolüdür. Dönemin bölgesel ve küresel ihtiyaçları veya bu ihtiyaçların tekrardan belirlenmesindeki İngilizlerin rolü, tarım arazilerinin farklılaşan ekonomik çıkarlara hizmet etmesi sonucunu getirmiştir. Bu durum, hiç şüphe yok ki, adına “ticaret tekeli” denilen olgunun yerleşmesi ve siyasi hegemonyanın tesisiyle birlikte, tarım arazilerinin kullanımına yönelik reformlardan ürünlerin fiyatlandırılmasına kadar çeşitli süreçlerin yönetimini gündeme getirmiştir. Tüm bunlar, Müslüman veya Hindu olsun sınırlı toplum kesimlerinin yararına yorumlanabilecek gelişmeler olarak değerlendirilse de gerçekte bütün ekonomik ve siyasi kazanımların İngilizler lehine olmasını sağlayan gelişmelerdir (Habib 2002, 296; Malik 2012, 23; Sutton 2009, 4; Bose; Jalal 2011, 56-57).

Kongre ve Hilafet Hareketleri

1885 yılında kurulan Hindistan Kongre Hareketi (Brecher 1964: 22; Malik 2003: 27), İngiliz sömürge yönetiminden eğitim, istihdam gibi alanlarda yerli halk-

lara daha çok hak verilmesi talebiyle ortaya çıkmıştır. Hareket, hem Hindu kökenli Hintlilerin hem de Müslüman Hintlilerin topraklarındaki sömürge-

Kongre Hareketi içinde giderek aşırı milliyetçi Hinduların öne çıkması ve bu durumun Hindu-Müslüman çatışmasını körüklemesi, 1947 yılındaki Pakistan-Hindistan ayrışmasına giden süreci başlatmıştır.

ci güce karşı, Hindistan milliyetçiliği çerçevesinde ortak bir hedef doğrultusunda hareket etme iradesini ortaya koymuştur.

İngilizler karşısında ortak çıkarlar ekseninde Müslüman unsurlarla birlikte hareket edilmesi ve sömürge yönetimiyle hiçbir şekilde iş birliğine gidilmemesi politikasını hayata geçiren isim Mahatma Gandhi olmuştur. Kongre Hareketi, 1920’lerde Gandhi’nin sergilediği karizmatik liderlikle kitlesel bir boyut kazanmıştır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında Hindistan Kongre Hareketi ile Hindistan Hilafet Hareketi arasında geniş tabanlı bir iş birliği gündeme gelmiş, ancak taraflar arasında güven ve siyasi fedakârlık konusunda yaşanan açmazlar nedeniyle bu iş birliğinin sürdürülmesi mümkün olamamıştır (Bose 2006: 64; Nanda 1995: 182; Malik 2003: 27; Haqqani 2006: 13) Her ne kadar devamlılığı sağlanamamış olsa da bu süreç kuşkusuz ilişkiler açısından önemli bir tecrübe olmuştur.

Doğrudan İngilizlere reaksiyon amacıyla ortaya çıkmasa da Osmanlı’nın zayıflamasına paralel olarak gelişen Hindistan Hilafet Hareketi, 1919’dan itibaren Şevket Ali, Muhammed Ali Cevher, Hâkim Ecmel Han ve Ebul Kelâm Azad liderliğinde pan-İslamcı

bir siyasi protesto kampanyası olarak doğmuştur.

20. yüzyılın başında Müslümanların ve Hinduların Hindistan milliyetçiliği (Hindutva) eksenindeki yakınlaşmaları, 1905’te Bangladeş’in Hindistan’dan ayrışmasıyla yara almış ve bundan sonra özellikle Hindu milliyetçiliğinin giderek kendini ortaya koyduğu yeni bir dönem başlamıştır. Bu gelişme, aynı zamanda Kongre Hareketi ile başlayan ortak mücadelenin hareket içerisindeki Hindutva ideolojisi destekçilerinin varlığıyla istikrarsızlaşmasına ve zamanla yerini ayrışmaya bırakmasına sebep olmuştur (Brecher 1964: 23). Özellikle Gandhi’nin Kongre Hareketi içindeki siyasi nüfuzunun azalması ve Hindu milliyetçiliğinin tırmanışa geçmesi, Müslümanların ayrı bir toplumsal ve siyasi harekete yönelmelerine yol açmıştır. 1940’lı yılların başlarında da V. D. Savarkar ve M. S. Golwarkar gibi bazı liderler, Hindu milliyetçiliğinin temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır (Anas 2020: 120).

Hindistan topraklarındaki birbirinden çok farklı dini ve siyasi yapıyı bir araya getiren ve Kongre Partisi ile Hilafet Hareketi’ni de içine alan “Tüm Partiler Kongresi”, İngiliz sömürge yönetimine karşı ortak bir çabayı ortaya koyması yanı sıra bir arada yaşamının örneği



olarak da önemli bir süreçtir. Ne var ki bu tecrübeye rağmen Müslümanlar ve Hindular arasındaki güven sorununun aşılması mümkün olamamıştır (Nanda 1995: 182).

Kongre Hareketi içinde giderek aşırı milliyetçi Hinduların öne çıkması ve bu durumun Hindu-Müslüman çatışmasını körüklemesi, 1947 yılındaki Pakistan-Hindistan ayrışmasına giden süreci başlatmıştır. Gandhi de Müslümanları desteklediği yolundaki görüş nedeniyle 1948 yılında bir Hindu tarafından öldürülmüştür (Kedourie 1970: 60).

İngiliz sömürge yönetiminin ürettiği Müslüman-Hindu çatışması, yerli unsurların kendi kendilerini yönetemeyeceği düşüncesine dayandırıldığı için bu durum, bir yandan İngiliz sömürge-

ciliğine siyasi meşruiyet kazandırırken bir yandan da Müslüman unsurların siyasi yapıdaki varlıklarının zedelenmesine ve zamanla ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu süreci belki de en iyi özetleyen düşünür ve siyasetçilerden biri Mahatma K. Gandhi'dir (1868-1948). Ona göre, yıkıcı niteliği ile öne çıkan Batı Avrupa medeniyeti, bu özelliğini böl-yönet yöntemiyle açıkça ortaya koymuştur. Müslüman-Hindu kesimlerin birbirleriyle barış temelli sürdürülebilir ilişkisinin yerini, çatışma unsurunun öne çıkarıldığı bir yapının alması, bağımsızlık süreci ve sonrasında da gözlemlenmektedir (Dijkink 1996, 130, 132). Bu nedenledir ki, günümüzde Hindistan toplumunda yaşanan gelişmelerin salt bazı Hindu grupların ülke genelinde siyasi egemenlik tesis etme amaçlarıyla açıklanması mümkün değildir.

Nüfus Yapısı

Hindistan, Çin'den sonra dünyadaki ikinci en kalabalık ülkedir. Ülke nüfusu genel itibarıyla kır toplumu özelliği göstermektedir. Hindistan'da şehirleşme oranı en yüksek eyaletler Maharaştra, Gücerat, Tamil Nadu ve Karnataka'dır (Visaria 2015: 65).

Dinî bağlılık açısından bakıldığında Hindistan toplumunun heterojen bir nitelikte olduğu görülmektedir. Çok dinli bir yapı sergilemekle birlikte, ülke nüfusunun neredeyse tamamına yakınına içene alan altı dinî yapı öne çıkmaktadır. Bunlar Hinduizm, İslam, Hristiyanlık, Sihizm, Jainizm ve Budizm'dir (Visaria 2015: 74).

Antropolojik olarak bölgenin kültür ve medeniyetinin gelişiminde Aryan ve Dravidian kökenli toplum yapılarıyla Hinduizm, İslam ve Hristiyanlık gibi üç

büyük dinî yapı ve bunlara eklenen Budizm, Sihizm, Jainizm gibi görece daha sınırlı toplumlarda tanık olunan dinî yapılar belirleyici rol oynamıştır. Kadim dönemlerden bu yana "birlik" olgusuna Sanskritçede *Bharat/a*, yani "teritoryal bütünlük" kavramıyla meşru bir nitelik kazandırılmaya çalışılmaktadır (Pantham 2015: 426; Mishra 2002, xiii, 9). Bu kavramla tüm bölgenin Hindu geçmişine vurgu yapılmakta ve günümüzde Hindutva hareketi özelinde gündeme gelen Hindu milliyetçiliğinin de bu temel ilke üzerinde şekillendiği görülmektedir.

Ülke nüfusunun etnik ve dinî unsurlar çerçevesinde heterojen bir nitelik arz etmesi, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren giderek artan bir bölgeselciliği gündeme getirmiştir. Bunun en temel sebebi ise, ülkede dağılım gösteren nüfusun dil, tarih, kültür ve din gibi alanlarda kendine özgü karakterler sergilemesidir (Wani 2015: 37, 38).

Nüfus yapısı içerisinde dikkat çeken olgu, hiç kuşku yok ki söz konusu dinî grupların artış oranlarıdır. Örneğin, 1960'lı ve 1990'lı yıllarda Müslümanlar genel nüfus içerisinde %103, Hindular ise %83 oranında artış göstermiştir. Bu rakamlar, Müslümanların genel nüfus içerisindeki oranının 1960'lı yıllarda %10,7'den 1990'ların başında %12,1'e yükseldiğini ortaya koymaktadır (Visaria 2015: 74). Bugün ise ülke nüfusunun %13-15'inin Müslümanlardan oluştuğu belirtilmektedir. Mevcut veriler ışığında bakıldığında, ülke Müslümanlarının



%35'ten fazlasının Uttar Pradeş ve Bihar eyaletlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır (Visaria 2015: 74).

Söz konusu bu nüfus yapılaşması, Hindutva hareketinin BJP özelinde 1990'lardan itibaren ulusal siyasette uygulamaya koyduğu politikaların başlıca sebeplerinden biri olarak kabul edilebilir. Hindistan'da bugün yaşanan siyasi

sorunların kaynağının komşu ülkelerden gelen yasa dışı göçmenler olduğu, bu durumun ülkedeki Müslümanların oranını arttırdığı savunulmaktadır. Bu teze göre, komşu ülke Bangladeş'ten Batı Bengal, Assam, Tripura ve diğer kuzeydoğu eyaletlerine olan göçler, Hindistan'daki Müslümanların sayısını artırmıştır (Visaria 2015: 74).

Siyasi Yapı

15 Ağustos 1947 tarihinde, Hindistan Cumhuriyeti adıyla bir ulus devletinin kuruluşu, bir başka deyişle Hindistan ile Pakistan ayrışması yaşanmıştır. Genel itibarıyla sömürgeleştirilmiş topraklarda kurulan ulus devletlerde ortaya çıkan demografik yapı, sınır problemleri, ekonomik eşitsizlik vb. sorunlara ilaveten Hindistan; coğrafi büyüklük, nüfus yoğunluğu, etnik ve dinî farklılaşma gibi kendine özgü karakteri olan ciddi sorunlar yaşamıştır.

Bağımsızlık sürecinin erken dönemlerinde, Hindistan milliyetçiliği adına verilen mücadele -din temelli olmaktan ziyade- bölgenin iki temel dinî yapısının yani Hinduizm ve İslam'a mensup kitlelerin sömürgeciliğe karşı ortak çabalarının bir ürünüdür. Bu süreçte her ne kadar Gandi-Nehru ikilisi öne çıkartılsa da (Pantham, 2015: 426) 1930'ların ortalarına kadar Müslümanlar çeşitli organizasyonlarla bağımsızlığı ortak hedef kabul etmişlerdir.

Önemli tartışmalara konu olan ve bugün hâlâ etkisi süren Hindistan ve

Pakistan adıyla iki ülkenin kurulmasına temel teşkil eden mesele, dinî temelli ayrımıdır. Daha 1906'dan itibaren Kongre Partisi içerisinde, özellikle Hindu milliyetçiliğini önceleyen kesimlerin öne çıkmasıyla bazı ayrışmalar yaşanmış ve bu süreçte Müslüman Birliği (*All India Muslim League*) oluşumu hayata geçirilmiştir (Brecher 1964: 24). Sonraki dönemde, bilhassa Gandi'nin Kongre Hareketi içerisindeki rolünün öne çıkmasıyla da bu iki yapının Hindistan milliyetçiliği yönündeki çabaları yeterli olmamış ve özellikle 1930'lu yıllarda yaşanan şiddet olayları sonrasında da sadece ayrışma değil ayrı bir devlet kurma düşüncesi kaçınılmaz bir hâl almıştır (Desai 2000: 27).

Hindistan milliyetçiliği, iki taraf arasındaki görüş ayrılıklarının sömürge döneminde sonlandırılmasına yardımcı olsa da tarihî olarak Hindistan topraklarında Müslümanların siyasi, ekonomik ve demografik yapıdaki etkinliklerini zayıflatan bir sonuca yol açması sebebiyle hâlâ tartışılan bir konudur. Bağımsızlık sürecinde, bazı bölgelerdeki Müslüman

Hindistan ve Pakistan şeklinde gerçekleşen ayrışmadan sonra, Hindistan yine çok etnikli, çok dinli yapısını devam ettirmiş ve “sekülerizm”, kurulan yeni ulus devlet için belirleyici bir ilke olarak kabul edilmiştir.

toplulukların Hindistan topraklarında kalma tercihinde, coğrafya ve ekonomi kadar, siyasi yaklaşım da etkili olmuştur. Ülkenin güney, güneybatı, güneydoğu gibi görece uzak bölgelerinde yaşayan Müslümanların Pakistan topraklarına göçlerinin mümkün olmaması gibi zorluklar da bu süreçte belirleyici olmuştur.

Hindistan'ın kurucu unsurlarının belirlenmesinde Kongre Partisi'nin önemli katkıları olduğuna kuşku yoktur. Bu çerçevede, bağımsızlık öncesi yapıdaki kast sistemi, etnik ve dinî farklılıklar ve bunların yol açtığı çeşitli düzeylerdeki çatışmaların sonlandırılması adına farklı bir toplum yapısının tesisi için ihtiyaç duyulan siyasi ve toplumsal değişimlerin anayasaya yansıtılması da bu çabanın bir göstergesidir (Desai 2000: 103).

Hindistan ve Pakistan şeklinde gerçekleşen ayrışmadan sonra, Hindistan yine çok etnikli, çok dinli yapısını devam ettirmiş ve “sekülerizm”, kurulan yeni ulus devlet için belirleyici bir ilke olarak kabul edilmiştir; böylece de din-devlet ilişkisi birbirinden ayrılmıştır. Söz konusu bu ideolojik temel, ülkedeki çok dinli yapının birbiriyle ilişkisini düzenleyici bir unsur olarak benimsenmiştir. Hindistan'ın kurucu siyasi elitinin ülkenin anayasal temellerinin belirlenmesi sürecinde sekülerizme

yaptığı vurgu, diğer dinî unsurlar gibi Müslümanların da toplumsal alanda kendilerine yer bulabileceklerini ve dinî inanç ve pratiklerini rahatça uygulayabileceklerini düşündürmüştür (Engineer 1985: 167). Her ne kadar kurucu unsurlar arasında Hindu ve ilintili dinî-kültürel temele bağlı siyasi elit öne çıkmış olsa da sekülerlik olgusunun ülkenin toplumsal şartlarına uygun bir çözüm olduğu konusunda görüş birliği sağlanmıştır.

Kongre Partisi'nin uzun yıllar devam eden iktidarı boyunca, Müslümanların bu siyasi partiyi desteklemesinin ardındaki sebep de bu anlayıştır. Bununla birlikte, bu partiye mensup başbakanlara yönelik suikastların hep belirli dinî yapılara mensup kişilerce gerçekleştirilmiş olması, bu durumun siyasi olarak tam anlamıyla sindirilememiş olduğunu da göstermektedir.

Bu yapılardan biri Hindutva hareketidir. Toplumsal ve kurumsal anlamda siyasi kökleri 20. yüzyıl başlarına kadar giden ve kültürel bağlamda Hindu birliğini önceleyen Ulusal Gönüllüler Birliği (*Rashtriya Swayamsevak Sangh-RSS*) yapılanmasında bulunan Hindutva hareketi, 1990'lardan itibaren siyasi bir hüviyete bürünmüştür. Ulusal siyasetteki varlığı 2000'li yıllarda gelişme kaydederek nihayetinde iktidara taşınan hareket,

ülkede bugün yaşanan iç gerilimlerin en önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir (Malik 2003: 28-29).

Burada cevaplanması gereken soru, kast sistemine dayalı bir din anlayışının hâkim olduğu Hinduizm’de, Hindutva hareketinin hangi kastın temsilcisi olarak ortaya çıktığıdır. Hiç kuşku yok ki, bugün iktidardaki BJP, bahse konu toplum kesiminden güç almakta ve bu kesimin siyasi ve ekonomik varlığını önlemektedir.

Öte yandan yaygın toplum kitlesi bağlamında Hindu kökenli bir parti olarak tanımlanabilecek Kongre Partisi, ulus devlet inşası noktasında ülkenin anayasal seküler temellerini savunmasıyla dikkat çekmektedir. Bu sebeple *Muslim League* ve *Jamat-e-İslami* gibi partiler -özellikle 1960’lı ve 1970’li yıllarda Indra Gandhi’nin RSS karşıtı siyasi söyleminin de etkisiyle- hem eyalet hem de merkez yönetimlerinde bu partiye destek vermiştir (Engineer 1985: 169).

Bununla birlikte, 60 yıl boyunca ülkeyi yöneten Kongre Partisi’nin farklı toplum kesimleri arasında oluşturduğu ve içinde dinî olgunun da yer aldığı memnuniyetsizliğe ve bu sebeple ortaya çıkan siyasi yapılaşmaya da dikkat çekmek gerekmektedir. Ülkenin sahip olduğu zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına rağmen Kongre Partisi iktidarlarında geniş toplum kesimlerinin refahını yükseltecek bir yapılanmanın olmaması ve söz konusu yılların yolsuzluklarla anılması da siyasi anlamda önemli bir başarısızlık olarak değerlendirilmektedir (Morris-Jones 1963, 11; Ray 2002, 40; Dobbs-Higginson 1993, 179).



Etnik köken, dil ve din gibi farklılaşmalar, eyaletler bazında faaliyet gösteren yerel siyasi partilerin varlığına imkân tanırken, Kongre Partisi de federal hükümetin tesisinde bu partilerle şu veya bu şekilde koalisyonlar kurmuştur. Merkez-çevre siyaset ilişkisinde iş birliği olarak anlaşılabilecek bu yapılanma, aynı zamanda bir tür çatışma unsurunun ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Yereldeki talepleri karşılayamayan Kongre Partisi’nin iktidar yapısının giderek gerilemesi üzerine de 1990’lardan itibaren Hindutva adıyla bilinen Hindu milliyetçiliği ivme kazanmıştır. 1989 yılında 544 sandalyeli avam kamarasında sadece iki milletvekiliyle temsil edilen BJP, 1999’da yani 10 yıl sonra milletvekili sayısını 182’ye çıkarmıştır (Malik 2003: 27).

Hinduizm dinini ve kültürel yapısını ülkenin yapıcı unsurları olarak gören

Ulusal siyasetteki varlığı 2000’li yıllarda gelişme kaydederek nihayetinde iktidara taşınan Hindutva hareketi, ülkede bugün yaşanan iç gerilimlerin en önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir.

Hindutva hareketi, sadece Kongre Partisi’ni değil, Müslümanları da gizli-açık hedef alan bir yaklaşım sergilemektedir. Hareket, 2014 yılından bu yana federal düzeyde BJP, eyaletler düzeyinde de çeşitli yerel partilerin ittifakı ile ikti-

dar hedefini gerçekleştirmiş durumdadır (Dijkink 1996, 130).

Bugün Hindistan’da anayasadaki temel ilkeler üzerinden siyaset yapmayı sağlayacak bir ortamın olmadığı görülmektedir. Ülkede belli çevreler umutlarını Kongre Partisi’ne bağlarken, parti kendi içinde aile hanedanlığı olgusunun yol açtığı tartışmaları aşılabilmiş değildir. Partinin geçmişin aktörleri yerine, geniş toplum kesimlerini bünyesinde barındıran ve anayasal teamüller çerçevesinde siyaset yapacak yeni nesil siyasetçilere ihtiyacı olduğu açıktır.

MEVCUT SİYASİ DURUM

Giriş bölümünde dikkat çekildiği üzere, Hindistan’da günümüz iktidar yapısının dayandığı Hindutva anlayışı, kendini siyasi taleplere göre güncellemektedir. Bugün Hindistan’ın mevcut siyasi durumu, özellikle 1990’lardan itibaren gündeme gelen ve 2014 yılında iktidar şansını yakalayan BJP’nin politikalarıyla şekillenmektedir. Kendini Hindu milliyetçiliğinin temsilcisi olarak konumlandıran BJP, hem ülkenin ulusal anayasasına aykırı kararlar almakta hem de ülkedeki toplumsal dokuyu zedeleyici gelişmelerin gündeme taşınmasına sebep olmaktadır.

Partinin ve bu partinin kurduğu hükümetin söz konusu yaklaşımının bir devlet politikası hâline gelmesi, ülkede bağımsızlık öncesi siyasi tartışmaların

yeniden zemin bulmasına sebep olmaktadır (Anas 2020: 116). Bu durum, toplum tabakalarında önem arz eden din merkezli yapının siyasete taşınması anlamına gelirken, bir ulus devlet olarak Hindistan’ın Hindistanlılık çerçevesinde oluşan yapılaşmasına ve toplumsal uzlaşısının aşınmasına yol açmaktadır. Özetle 2014 yılından bu yana iktidarda olan Narendra Modi liderliğindeki BJP’nin sergilediği ulusal politikalar, ülkenin asli unsurları olan Müslümanların güvenlik riski altında yaşamasına sebep olmaktadır.

Hindistan’da son dönemde vuku bulan gelişmeleri daha iyi kavrayabilmek için ülkenin iki önemli siyasi partisini karşılaştırmalı olarak kısaca ele almakta fayda vardır.



BJP vs Kongre Partisi

Hindistan'daki mevcut siyasi yapıyı iki temel çerçevede değerlendirmek mümkündür. İlki merkezî hükümet, ikincisi ise eyalet yönetimleridir. Ülkenin çok etnikli, çok dinli ve çok dilli yapısı, eyaletler bazında da siyasi partilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla ülkede federal düzeyde faaliyet gösteren Kongre Partisi ve BJP gibi partilerin yanı sıra genel seçimlerde bu iki partinin ittifak güçlerini teşkil eden ve eyaletler bazında siyaset yapan değişik yerel partiler de bulunmaktadır.

Kongre Partisi, ülkenin kurucu partisi olması yanında, anayasayı belirleyen ve anayasadaki temel hak ve

özgürlüklerin gerçekleştirilmesinin ardındaki yapı olarak da görülmektedir. Cevahirlal Nehru önderliğinde Hindistan sosyalizminin takipçisi kabul edilen Kongre Partisi, ılımlı sol ya da ortanın solu olarak görülmüştür. Bu sebeple de Müslümanların modern Hindistan tarihinde ittifak yaptıkları siyasi yapının Kongre Partisi olması şaşırtıcı değildir.

RSS'nin siyasi kanadı olarak 1980'lerden bu yana ülkenin politik yaşamında var olan BJP ise, 1990'larda kamuoyunda kabul görmeye başlamış ve giderek daha etkin bir temsiliyet kazanmıştır. 1998 yılındaki genel seçimlerde halk

Kendini Hindu milliyetçiliğinin temsilcisi olarak konumlandıran BJP, hem ülkenin ulusal anayasasına aykırı kararlar almakta hem de ülkedeki toplumsal dokuyu zedeleyici gelişmelerin gündeme taşınmasına sebep olmaktadır.

meclisinde 182 milletvekilliği kazanan BJP, çoğunluğu elde edememesi sebebiyle kısa süreli bir koalisyon hükümetine öncülük etmiştir (Malik 2003: 28).

1999 yılındaki seçimlerde ilk defa çoğunluğu kaybeden Kongre Partisi, BJP'nin hükümeti kuramaması üzerine, koalisyon yapısı içerisinde yine iktidarda yer almıştır. 2004 yılındaki seçimlerde 145 milletvekili çıkaran parti, 138 milletvekilinde kalan BJP'yi geride bırakarak seçimleri kazanmıştır. 2009 yılındaki seçimlerde de Kongre Partisi 206, BJP 116 milletvekili çıkarmış ve hükümeti kurma görevi yine Kongre Partisi'ne verilmiştir. Ne var ki 2014 yılındaki seçimlerin ardından 2019 yılı seçimlerini de kazanan BJP, kurduğu koalisyon hükümeti ile geniş Hindu kesimleri kendi etrafında toplamıştır (Mısra 2000: 2).

BJP'nin ideolojik temellerini oluşturan Hindutva ilkeleri; kendini dışa kapayıcı, diğer toplumsal, siyasi ve dinî kesimlerle ilişkileri sınırlandırıcı özelliğiyle dikkat çekmektedir; dolayısıyla günümüzde BJP'nin Hindistan'ın toplumsal ve siyasi yaşamında bir tehdit olarak daha çok hissedilmesinin ardındaki sebep de budur. Ayrıştırıcı ve dışlayıcı politikalarını merkezden çepere doğru genişletme eğilimindeki BJP'nin bütün destekçilerini bu kategoriye koymak elbette mümkün değildir, ancak siyasi çıkarlar üzerine inşa edilen koalisyonun, nihayetinde, ülkenin toplumsal yapısında etnik ve dinî ayrıştırmacılık özelinde oluşturulduğu görülmektedir. Bunun da ne denli riskli bir durum olduğu, ortaya konulan politikalardan anlaşılmaktadır.

Bugün gelinen noktada, on yıllar boyunca ülkeyi yöneten Kongre Partisi'nin siyasi kabiliyetinin durağan bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. BJP'nin yükselişini engelleyemeyen parti, iktidarın önemli adaylarından biri olmayı sürdürse de mevcut durumda iktidar olma ihtimalinin giderek zayıfladığı da ortadadır.

Narendra Modi Yönetimi

Başbakan Narendra Modi, karizmatik bir aktör müdür, yoksa ülkedeki temel siyasi hareketlerin bir temsilcisi midir?

Gücerat eyalet başbakanlığı döneminden başlayarak bireysel siyasi tarihi ve bu süreçte “aşırı Hindu milliyetçi” çevrelerle/partilerle geliştirdiği ilişkileri,

Modi'nin bugünlerini hazırlayan aşamalar olmuştur. 2002 yılında, başbakan olarak görev yaptığı Gücerat eyaletinde, Müslümanları hedef alan ve 1.000'i aşkın kişinin hayatını kaybetmesine yol açan saldırılarla ilgili olarak hakkında ciddi suçlamalar yapılmış olan Modi, ayrıca farklı dönemlerde de kadınlara yönelik

şiddet ve özellikle Gücerat'taki toplumsal kargaşa sırasında Müslüman kadınların maruz kaldığı muameleler sebebiyle suçlanmış ancak ulusal mahkeme Modi'yi suçsuz bulmuştur.

Bugün Hindistan, büyüyen ekonomisiyle küresel anlamda G-20 üyesi bir ülkedir, ancak bu ekonomik düzeyin Batılı liberal ekonomilerin aksine ülke siyasi yaşamında dinî-etnik azınlıklara yönelik dışlayıcı politikalarla birlikte var olması, büyük bir çelişkiye işaret etmektedir. Bu bağlamda BJP'nin ekonomik kalkınmayı ortak bir kazanım ve paylaşım alanı olarak görmediği, toplumun bazı kesimlerine karşı bir tür intikam duygusuyla hareket ettiği ve etnik-dinî siyaset temelli politikalarla rasyonel olmayan süreçlere yöneldiği anlaşılmaktadır.

2016'dan bu yana yaşananlara bakıldığında, BJP'nin 21. yüzyıl gelişmeleri çerçevesinde bir siyasi hareket olmayı tercih etmediği, aksine kendini bağımsızlık öncesi dönemin şartlarıyla ortaya koymaya çalışan dar bir politik zihniyeti temsil ettiği görülmektedir.

Bu noktada, özellikle Ulusal Vatandaşlık Kaydı (*National Register of Citizens-NRC*) ve Vatandaşlık Yasası Düzenlemesi (*Citizenship Amendment Act-CAA*) gibi 2015 yılından itibaren hazırlıkları yapılan ve 2019 yılında uygulamaya konulan yasal düzenlemelerle öncelikle Assam eyaletindeki Müslümanların hedef alındığı anlaşılmaktadır. Benzer saiklerle 2019 yılı Ağustos ayında alınan bir kararla Keşmir Özerk Yönetim Bölgesi'nin özerklik statüsü de kaldırılmıştır.



Birbirinden bağımsız ele alınamayacak olan bu uygulamalar, BJP hükümetinin ülkenin farklı bölgelerindeki Müslümanları hedef alan siyasi projeleri olarak hayata geçirilmiştir. Bu uygulamaların bilhassa Vatandaşlık Yasası özelinde, ülke geneline yaygınlaştırılarak adapte edilmesi planlanmaktadır. Bütün bunlar, Hindistan'ın etnik ve dinî kompozisyonunu Hindular lehine, Müslümanlar aleyhine olacak şekilde yeniden yapılandırma gibi bir üst politikadan kaynaklanmaktadır. Birbirinden farklıymış gibi görünen bu uygulamalar, Müslümanlara yönelik baskı altına alma, caydırma ve ayrıştırma politikaları olarak zuhur ederken, gizli veya açık, ulusal bütünlüğe zarar verecek nitelikleriyle de öne çıkmaktadır.

Henüz kesin rakamlardan bahsedilememekle birlikte, Assam eyaletindeki yasa dışı göçmenlerin sayısının 4 milyonu

bulduğu⁶ ve CAA'nın onaylanmasının ardından, sadece Müslümanların vatandaşlığa kabul edilmeyeceği tahmin edilmektedir. Hindistan yönetimi, ülkeye yasa dışı yollardan giren göçmenlere karşı alındığını iddia ettiği bu kararla ayrımcı uygulamalarına meşruiyet kazandırmaya çalışsa da söz konusu göçmenler arasında din temelli ayrım yaptığı için tepki çekmektedir. Özellikle Afganistan ve Pakistan gibi komşu ülkelerden siyasi baskı ve zorlamalardan kaçarak gelenlere yönelik uygulanacağı belirtilen yasanın Müslüman kökenlileri kapsam dışında bırakması, temel bir ayrımcılık olarak ortaya çıkmaktadır.

Federal mecliste hazırlanan NRC'nin 15 Aralık 2019 tarihinde Başbakan Modi tarafından imzalanmasından sonra, Assam'dan başlayarak başkent Yeni Delhi dâhil olmak üzere ülkenin dört bir yanında gösteriler düzenlenmiştir. Gösterilerin ölümcül sonuçlar doğurması,⁷ riskin sadece belirli bir grup veya bölgeyle sınırlı olmadığını da açıkça ortaya koymuştur.

Söz konusu bu yasal düzenlemelerin dışarıdan göç etmiş, kaçak yollarla ülkede barınan kitleleri hedef aldığı yönünde bir algı oluşturulmaya çalışılsa da bu ve benzeri yasa çalışmaları yanı sıra mevcut hükümetin söylem ve icraatları, ülkenin farklı bölgelerindeki

Müslümanların da bahse konu ayrımcılığa ve dışlamaya maruz kalabileceklerine işaret etmektedir.

2019 yılı Ağustos ayında uygulanmaya başlanan NRC ile aynı yılın aralık ayında kabul edilen CAA, birbirini destekler mahiyette düzenlemelerdir. Hindistan Anayasası'nın belki de kurucu unsurlarından biri kabul edilebilecek olan 60 yıllık Vatandaşlık Yasası'nın değiştirilmesinin ulusal ve uluslararası arenada bu kadar ses getirme nedeni, ülke modern siyasi tarihinde ilk kez din unsurunun vatandaşlığa kabulün bir şartı olarak ortaya konulmuş olmasıdır. CAA ile 1960'lı yıllardan bu yana Afganistan, Pakistan ve Bangladeş'ten -özellikle yaşanan savaşlar ve çatışma ortamlarından kaçarak- Hindistan'a sığınan Müslümanlar dışındaki tüm dinî grupların vatandaşlığa kabul edileceği ifadesi, son derece açık bir ayrımcılık ve dışlayıcılık örneği oluşturmaktadır. Benzer siyasi ve toplumsal şartlarda Hindistan'a göç ettikleri anlaşılan bu insanları, Müslüman-Müslüman olmayan ayrımı ile değerlendirip, Müslüman olmayanların vatandaşlığının hızlandırılması amaçlanmaktadır (Shahid, 2020).⁸

Söz konusu yasalardan ilkinin, yani NRC'nin ortaya çıkışında, daha 1980'li yıllardan itibaren Assam eyaleti milliyetçi grupları tarafından dile getirilen

⁶ Swati Gupta, "Anger at plan that puts 4 million at risk of losing Indian citizenship", 31.07.2018, <https://edition.cnn.com/2018/07/31/asia/assam-india-citizenship-debate-intl/index.html>; "Assam register: Four million risk losing India citizenship", 30.07.2018, <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-45002549>

⁷ "Behind India's Citizenship Clash Fear and Uncertainty for Two Million in Limbo."

⁸ "Shoot the Traitors: Discrimination Against Muslim under India's New Citizenship Policy", Human Rights Watch-HRW, 09.04.2020.

Hindistan'da 60 yıllık Vatandaşlık Yasası değiştirilerek ülke modern siyasi tarihinde ilk kez din unsuru vatandaşlığa kabulün bir şartı olarak ortaya konulmuştur.

yabancı göçmenlerle ilgili düzenleme yapılması talepleri etkili olmuştur. 1983 yılında bölgede yaşanan ve tarihe Nellie Katliamı olarak geçen şiddet olaylarında, Assam milliyetçilerince Müslümanların hayatına kastedilmesinin ardından, 1985 yılında dönemin başbakanı Rajiv Gandhi, eyalette yeni bir vatandaşlık düzenlemesi yapılması taleplerini kabul etmiştir; ancak 2016 yılına kadar bu yönde bir adım atılmamıştır.

Bangladeş sınırındaki Assam eyaletine yaşanan göçlerin bu ülkeden veya bu ülke üzerinden gerçekleşmesi nedeniyle oluşturulacak yeni Vatandaşlık Yasası'nda temel kriter, Bangladeş'in 24 Mart 1971 tarihindeki bağımsızlığından sonra Assam'a geçenleri kapsamı olarak belirlenmiştir (Shahid; Patel, 2002).

Aradan geçen zamana rağmen bölgedeki nüfus hareketliliği ve göçlerle ilgili hiçbir yapıcı müdahale söz konusu olmamıştır. Aksine, bugün Assam'da şiddet ve ayrımcılığın bu kadar öne çıkmasında, BJP hükümetinin Hindutva milliyetçiliği temelli yönlendirmeleri etkili olmuştur. Oysa ki 2019 yılında bölgede yapılan çalışmalar sonrasında açıklanan göçmen rakamları, Assam'a gelenlerin çoğunlukla Müslümanlar olmadığını ortaya koymuştur. Bu gerçeğe rağmen vatandaşlık hakkında mah-

rum edilecek kesimin Müslümanlarla sınırlandırılmış olması, bölgede yaşanan sorunun ulusal ve uluslararası boyuta taşınmasına sebep olmuştur.

Hindistan'ın idari yapılanmasındaki zafiyeti ortaya koyan bu durum, ayrıca BJP'nin 2016 yılından bu yana bölgedeki sorunun çözümü için hazırlık yapmadığını da göstermektedir. BJP sorunu çözmek yerine, ülkenin ulus devlet yapısını sarsacak şekilde, din temelli ayrımcılığı öne çıkaran bir politika geliştirmiştir. İktidar partisinin bu yaklaşımının somut karşılığı ise, 2019 yılı Aralık ayında -NRC'yi destekler şekilde- tartışmalı Vatandaşlık Yasası'nın kabul edilmiş olmasıdır. Böylece federal anayasada yer alan 60 yıllık Vatandaşlık Yasası'nda din ayrımcılığı üzerinden bir değişikliğe gidilmesi, sorunun Assam eyaleti sınırlarını aşarak ulusal ve hatta uluslararası boyuta taşınmasına sebep olmuştur.

Salt bir toplumsal mesele olarak görülebilecek yasa dışı göçmenlerle ilgili düzenlemenin açıkça Müslüman kitleleri hedef aldığına kanıtlanması, ülke birliği kadar, bu göçmenlerin geldiği ülkelerle olan ikili ilişkileri de zedeleyebilecek sonuçlara yol açabilir. BJP'li siyasetçilerin Hindu, Budist, Hristiyan, Parsi gibi dinî unsurların söz konusu ülkelerden çıkartılma sebeplerini,

“Onlar da Müslüman olmayan kitleleri dışlıyor.” şeklinde ayrıştırıcı bir dille ortaya koyması ise, hiçbir rasyonel temele dayanmamaktadır.

Hindistan’ın etnik ve dinî çoğulculuğunu yansıtan yerlerden biri olan Assam eyaleti, aynı zamanda Myanmar, Çin Halk Cumhuriyeti ve Bangladeş’le komşu olmasının doğal bir sonucu olarak, çeşitli nedenlerle bu ülkelerden göç almaktadır. Siyasiler de bu eyalette bazı pratik kazanımlar elde etmek için türlü hamleler yapmaktadır. Örneğin 2017 yılında Assam’daki eyalet seçimleri öncesinde Vatandaşlık Yasası konusunu gündeme getiren BJP, bu hamlesinden arzu ettiği sonucu almış ve eyalet yönetimini ele geçirmiştir. Ancak bu sürecin bir tür deneme olduğu ve 2024 yılından önce ülke genelinde bu

yasanın uygulamaya konulacağı, Amit Şah gibi üst düzey BJP siyasileri tarafından dile getirilmiştir. Bütün bunlar da Hindistan’ın bugün hâlâ siyasi anlamda sorunlu bir yapı içinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.⁹

BJP’nin tepki çeken bir diğer kararı da 2019 yılı Ağustos ayında gelmiştir. Hindistan Anayasası’nın 370. maddesinde yapılan değişiklik¹⁰ Keşmir’in özerk statüsünü kaldıran BJP yönetiminin bu kararı, sadece ulusal siyasette aldığı bir risk değildir, aynı zamanda bölgesel barışı, hatta uluslararası barış süreçlerini tehdit edecek bir adımdır. Bu kararın gündelik hayattaki ilk yansıması, Keşmir’de toplumsal tepkinin önünü almaya yönelik olarak iletişim araçlarına getirilen kısıtlamalar olmuştur (Ramasubramanyam, 2020).

DIŞ POLİTİKA

Kadim bir kültüre ve tarihi birikime sahip olan Hindistan’ın, bu kökleriyle de bağlantılı olarak dış politikasında “dünya bir ailedir” temelli bir yaklaşımı benimsediği belirtilmektedir (Bhatia 2019). Kuruluşundan itibaren ülkenin dış politikasının belirlenmesinde kültürel kökler ve ulusal öncelikler kadar, bölgesel ve küresel gelişmeler de önemli rol oynamıştır; dolayısıyla Hindistan dış politikası incelenirken

ulusal, bölgesel ve küresel gelişmelere bağlı olarak iki genel başlık açılması faydalı olacaktır. Bunlardan ilkinde ülkenin bağımsızlık süreci ve Soğuk Savaş dönemi şartları ele alınacaktır. İkincisinde ise, 20. yüzyıl sonlarından itibaren gelişme gösteren yeni dönemdeki küresel gelişmeler değerlendirilecektir.

Birinci süreç, ülkenin kurucu başbakanı olan Cevahirlal Nehru’nun aynı zaman-

⁹ “Amit Shah Sets 2024 deadline for citizens list NRC, says infiltrators will be expelled by then”, 03.12.2019.

¹⁰ *The Constitution of India*, Part XXI, Temporary, Transitional and Special Provisions, Art. 370, s. 243.

da dışişleri bakanı olarak görev yaptığı döneme tekabül etmektedir. Ülkenin dış politikasının mimarı da kabul edilen Nehru'nun 1947-1964 yılları arasındaki dış politika uygulamaları, kuşkusuz onun bağımsızlık öncesi siyasi eğilimlerinin, idealizminin yansımaları olarak ve sadece onun güdümünde olacak şekilde tezahür etmiştir (Rana 2018: 19; Jacob 2016: 5).

1947 yılında ortaya çıkan ve Hint alt kıtasında iki farklı ülkenin, yani Hindistan ve Pakistan'ın kurulmasına yol açan gelişmeler etrafında şekillenen bu süreç, 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bağımsızlık süreçlerinin belki de en sancılısıdır. Zira Hindistan-Pakistan ayrışması, sadece o döneme özgü bir sorun olarak kalmamış, etkisi azalıp artarak bugünlere kadar devam etmiştir. Sömürge döneminin sosyoekonomik geri kalmışlığını miras alan Hindistan, ayrıca dış politika öncelikleriyle ülkenin temel problemlerine odaklanma arasında da önemli bir tercih yapmak durumunda kalmıştır.

Bu sürece eklenilen en önemli teritoryal sorun Keşmir olmakla birlikte, meselelerin sadece bu konuyla sınırlı kalmadığı da görülmektedir. Hindistan ve Pakistan arasında sınır teşkil eden Keşmir bölgesi, temel bir çatışma kaynağı olmaya devam etmektedir. Halkları ve kültürel özellikleri itibarıyla birbiriyle benzeşen Hindistan ve Pakistan'ın ayrışması sırasında yaşanan siyasi sorunlar ve psikolojik travmalar, Keşmir bölgesinin iki ülke arasında paylaşılmış olmasıyla sürekli bir

Halkları ve kültürel özellikleri itibarıyla birbiriyle benzeşen Hindistan ve Pakistan'ın ayrışması sırasında yaşanan siyasi sorunlar ve psikolojik travmalar, Keşmir bölgesinin iki ülke arasında paylaşılmış olmasıyla sürekli bir hâl almıştır.

hâl almıştır. Öyle ki bu durum, bölgede çatışma olgusunun her gün yenilenerek gündemi belirlemesine sebep olmaktadır (Desai 2000: 46). Hindistan'ın Pakistan'la olan sorunlarını masa başında çözmeye yanaşmamasının en önemli gerekçesi, Keşmir bölgesindeki çatışma ortamının Pakistan tarafından desteklendiği argümanıdır. Buna karşın Pakistan yönetimi de Belucistan bölgesindeki bağımsızlık yanlısı harekete ve Taliban'a Hindistan'ın destek verdiğini iddia etmektedir. Sayılan bu sebepler, tarafların barış için adım atmaları önündeki en önemli engellerdir.¹¹

Dünyanın Soğuk Savaş dönemi içinde olduğu süreçte Hindistan, dış politikasında Doğu-Batı ayrışması dışında kalma gibi temel bir politika benimsemiştir. Başbakan Nehru'nun "kendi kendine yeterlilik" ve "bağılantısızlar" olarak adlandırdığı iki temel politikayla belirlenen bu yaklaşım, Hindistan dış politikasında hâkim olmuştur (Gangopadhyay 2012: 120). Daha 1920'li yıllardan başlayarak sömürge karşıtı hareketlerde M. Gandhi ile sembolleşen "iş birlikçi olmayan (*non-cooperation*)" yaklaşım (Brecher 1964: 30), bağımsızlıktan kısa bir süre

¹¹ "What are the major issues between India and Pakistan?", *Dawn*, 26.11.2010.



önce, dönemin ulusal lideri ve Gandhi'nin siyasi mirasçısı kabul edilen Nehru tarafından da üstlenilmiştir (Narivelil 1968: 2).

Bu çerçevede, 1946 yılında önerilen ve sonrasında Kongre Partisi hükümetleri sırasında devam ettirilen Bağlantısızlar Bloğu (*Non-Alignment*) söylemi, Hindistan'ı, Soğuk Savaş dönemi Doğu-Batı ayrışmasında -özellikle de askerî ittifak içerisinde yer almamak suretiyle- Bağlantısızlar Bloğu'na üyelik ve hatta bu bloğun öncülüğünü yapma gibi bir üst siyasete taşımıştır. Nehru tarafından ortaya konan ve benzer sömürgeleşme ve bağımsızlık süreçlerine konu olan çeşitli Asya ve Afrika ülkelerinin birbirleriyle yakınlaşması düşüncesi üzerine şekillenen bu siyasi açılım, ilgili ülkeler nezdinde de kabul görmüştür (Gupta 1987: 1, 2; Gangopadhyay 2012: 119).

Doğu-Batı veya kapitalist ve Komünist dünya arasındaki kopuş anlamına gelen

Soğuk Savaş döneminde benimsenen bu politikayla Avrupa coğrafyasının ve siyasetinin ürettiği iki dünya savaşı ve benzeri çatışmacı ortamların yol açtığı koşullarının dışında kalmanın hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, 20. yüzyılın ikinci yarısında izlenen bu politikaya rağmen Bağlantısızlar Bloğu'nun giderek zayıflayan etkisi ve neredeyse sembolik bir anlam yüklenmeye indirgenen yapısı sebebiyle Hindistan'ın uluslararası ilişkilerde kayda değer bir etkisi olmamıştır. Kaldı ki bu süreçte, sömürge dönemi sorunlarını miras almış olan Kongre Partisi iktidarları, iç siyasette bir yandan ülkenin eğitim, sağlık gibi altyapı problemleri ve ekonomi ve kalkınma gibi temel sorunlarıyla meşgul olurken bir yandan da çok etnikli, çok dinli toplum yapısı içerisinde yeni bir ulus devlet ortaya çıkarmakla meşguldüler.

Nehru'nun idealist olarak tanımlanan politikalarının değişmesinde, 1962 yı-

linda Çin’le yaşanan çatışmalarda alınan yenilginin rolü büyüktür. Hindistan dış politika çevrelerinin dönemin reel politikalarına uyarlanabilecek bir yaklaşım geliştirme çabaları, özellikle Indira Gandhi dönemiyle birlikte ortaya konulmuştur. 1971 yılı Ağustos ayında Sovyetler Birliği ile ilişkilerin yeniden başlatılması adına imzalanan Barış, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması da bunlardan biridir. Ayrıca bu yıllarda Hindistan’ın ilk nükleer testlere başlaması karşısında ABD’nin verdiği tepki, yine aynı yıllarda ABD’nin Çin’le ilişkilerini geliştirmek için Pakistan’ın rolüne ihtiyaç duyması, Hindistan’ı Sovyetler Birliği’ne yaklaştıran sebepler arasındadır. Öyle ki Hindistan bu süreçte dış politika ve uluslararası ilişkilerde yeni bir pozisyon alırken, Keşmir sorunu çerçevesinde Sovyetler Birliği “güvenilir bir ortak” olarak sahneye çıkmıştır. Sovyetler, tıpkı 1957 ve 1962 yıllarında olduğu gibi, 1971’de de Keşmir konusunda BM’nin müdahalesini veto etmiştir (Gangopadhyay 2012: 120; Strachan vd. 2009: 3; Tamkin, 2002).

Bu dönemde benimsenen dış politika yaklaşımının başarılı olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Zira hem iç politik meseleler hem de Soğuk Savaş döneminin tehditlerle ve belirsizliklerle dolu ortamında, Kongre Partisi yönetimindeki Hindistan dış politikası da “kapsamlı bir çerçeveye ve belirlenmiş hedeflere” oturtulamamıştır (Rana 2018: 19).

Bununla birlikte Hindistan, her ne kadar Bağlantısızlar Bloğu içinde yer alsa da özellikle Çin ve Pakistan’la olan sınır anlaşmazlıkları ve Keşmir sorunu sebebiyle bu dönemde Sovyetler Birliği ile

yakınlaşmıştır. Hindistan 1991 sonrası süreçte de Rusya ile yakınlaşmaya devam etmiş ve bu ilişki iki ülke arasında stratejik ortaklığa evrilmiştir. Bu noktada, Rusya-Hindistan ilişkilerinin salt siyasi boyutuyla değerlendirilmemesi gerektiği de belirtilmelidir; iki ülke arasındaki ilişkiler ekonomik yönü ile de oldukça dikkat çekicidir. Bu süreç ayrıca, Hindistan’ın enerji kaynaklarına erişim amacıyla uyguladığı çoklu politikaların bir devamı olarak da ele alınmalıdır (Tripathi 2012: 92).

20. yüzyıl sonundan itibaren yaşanan küresel gelişmeler, benzer koşullardaki diğer ülkeler gibi Hindistan’ı da yeni adımlar atmak durumunda bırakmıştır. Sahip olduğu coğrafi genişlik, nüfus yapısı ve yeni bir siyasi ve ekonomik güç merkezi olma potansiyeli, Hindistan’ı sadece kendi karar mekanizmalarıyla hareket eden bir ülke olmaktan çıkmaya, bölgesel ve küresel değişikliklerin de zorlamasıyla yeni dönem ilişkilerine katılmaya sevk etmiştir. Söz konusu bu süreç, Hindistan’ın çok aktörlü ve çok etkenli bir döneme adım atması anlamına da gelmektedir.

1980’lerin sonunda Komünist bloğun siyasi varlığının sona ermesi, bu yapının omurgasını oluşturan Sovyetler Birliği’yle ilişkileri olan Hindistan için de hem önemli bir ekonomik değişimi zorlamış hem de yeni bir dış politika yaklaşımının inşasını gerekli kılmıştır (Strachan vd. 2009: 3). Öyle ki, 1991 yılından itibaren küreselleşen ekonomide giderek liberal ekonomiyi benimseme eğilimi sergileyen Hindistan, bir yandan gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duydu-

ğu kalkınmacı modernleşmeyi tecrübe ederken bir yandan da dış politikasını bu yeni duruma göre güncelleme çabası içine girmiştir (Tripathi 2012: 91). Hindistan ayrıca Doğu Asya'dan yükselen ve sadece dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmakla kalmayıp aynı zamanda teritoryal genişlemeci söylem ve askerî yapılaşmasıyla bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkan Çin'e karşı da yeni ikili ilişkiler ve bölgesel birlikler geliştirmek durumunda kalmıştır.

Özetle; Doğu Bloğu'nun çöküşü, Çin'in bölgesel gücünü sürekli artırması, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (*Association of Southeast Asian Nations-ASEAN*) giderek etkili bir bölgesel yapı hâline gelmesi gibi dış faktörlerin yanı sıra nükleer enerji sahibi bir ülkeye dönüşen Hindistan, bu süreçte yeni bir dış politika anlayışı geliştirmeye başlamıştır (Gangopadhyay 2012: 117, 121; Malik 2003: 27). Küresel anlamda önemli değişikliklerin yaşandığı bu yıllarda Hindistan da kendi bölgesinde, yani Hint alt kıtasında gerek güvenlik gerekse siyasi ve ekonomik ilişkiler açısından yeni bir oluşumu hayata geçirmek için girişimde bulunmuştur. Bu çerçevede, 1985 yılında aralarında Sri Lanka, Bangladeş, Bhutan, Nepal, Pakistan, Afganistan ve Maldivler'in bulunduğu Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü (*South Asian Association for Regional Co-operation-SAARC*) kurulmuştur (Tripathi 2012: 93; Wadhwa, 2019).

1990'ların başından itibaren dikkat çeken gelişmelerden biri de Hindistan'ın doğrudan Batı'ya açılmak yerine, kendine daha yakın hissettiği Doğu Asya'da, ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmiş ülkelerle yakınlaşma içine girmesi olmuştur (Naidu 2013: 53). Bu çerçevede, dönemin başbakanı Narasimha Rao, 1992 yılında hem Doğu Asya'yı hem de ASEAN'ı içine alan "*Look East Policy*" veya daha sonraki adıyla "*Act East Policy*" yaklaşımını hayata geçirmiştir. Hindistan'ın bu politika sayesinde ASEAN ile sadece Myanmar üzerinden var olan kara bağlantısını kullanarak ticari ilişkilerini geliştirmek istediği anlaşılmaktadır (Jacob 2016: 12; Naidu 2013: 64).¹²

Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri de Çin'in yükselen yeni bir küresel güç olmasıdır. 2010 yılında Japonya'yı geride bırakarak dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü olan Çin, bu süreçte özellikle teritoryal hak iddialarında bulunmuş ve bu iddialarını fiziki olarak da destekleyecek askerî bir yapılanma içine girmiştir. Bu süreç Hindistan'ı Hint-Pasifik bölgesinde alternatif bir güç olarak önemli bir aktör konumuna getirmiştir. Hindistan'ın bölgedeki yeni rakibi hâline gelen Çin, siyasi ve askerî yapılanması yanı sıra birbiriyle bağlantılı ancak farklı bölgesel gelişmelere konu olan "Bir Kuşak Bir Yol" (*One Belt One Road-OBOR*) gibi geniş kapsamlı projeleri ile Hindistan'ın ulusal güvenliği ve bölgesel hinterlandı için potansiyel bir tehdit kaynağı oluşturmaktadır.

¹² "India's Foreign Policy: Analysing Relations with Neighbouring Countries."

Bölgesel ve küresel birliklerin Hindistan'la geliştirdikleri iş birliğinin temelinde, Çin gibi bir güce karşı Hindistan'ın dengeleyici olabileceği düşüncesi vardır.

Bununla birlikte, iki ülkenin bölgesel iş birliği adına önemli araçlar olarak işlev göreceği öngörülen bazı yapılar da hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri 2009 yılında oluşturulan beş üyeli BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti),¹³ diğeri ise Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklıktır (*Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP*) (Naidu 2013: 54; Hutchinson 2020). 2013 yılında başlatılan bir inisiyatif olan RCEP'in, Trans Pasifik İşbirliği Anlaşması'nın (*Trans Pacific Partnership Agreement-TPPA*) Donald Trump tarafından 2017 yılında rafa kaldırılmasının ardından dünyanın en önemli ticari bloğu olması beklenmektedir. Öte yandan post-liberal dönemin giderek artan bölgesel ve küresel ilişkileri çerçevesinde Hindistan'ın G-20, Dünya Ticaret Örgütü (*World Trade Organization-WTO*) gibi birlikler içerisindeki rolü (Gangopadhyay 2012: 121), hiç kuşku yok ki bu ülke dış politikasının sürekli evrilmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda dikkat çekilen hususlardan da anlaşılacağı üzere, Hindistan sadece birkaç ülkeyle sınırlı, pasif ve içe kapalı bir politika izlememektedir, aksine hem kuzeyde Himalayalar sınırında hem de Hint Okyanusu'nda kendi teritoryal

güvenlik alanına tehdit teşkil eden gelişmeler karşısında proaktif bir politika izlemektedir. Himalayalar bölgesindeki Hindistan-Çin sınırı, yaşam ve ekonomik faaliyetler açısından değil, jeostratejik önemiyle öne çıkmakta ve iki ülke arasında önemli bir sorun alanı olmaya devam etmektedir. 1962 yılında yaşanan Hindistan-Çin sıcak çatışmasının ardından söz konusu sınır anlaşmazlığı dönem dönem siyasi ve askerî gerilim sebebi olmayı sürdürmüştü ve 2020 yılı Haziran ayında taraflar arasında bir kez daha tırmanan gerginlik sonucu, Hindistan ordusuna mensup yaklaşık 20 askerinin hayatını kaybettiği olaylar meydana gelmiştir (Safi, Pettersen, 2020).¹⁴ Bir askerî çatışmadan ziyade, bir arbede olarak tanımlanabilecek bu olay sırasında Hintli askerlerin hayatını kaybetmesi, bölgenin çatışma potansiyelini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Mevcut konjonktürde Hindistan'ın ASEAN ve ABD başta olmak üzere Avrupa Birliği gibi küresel ve bölgesel güç yapılarına yakınlaşma eğilimi sergilediği görülmektedir.

Çin'in son 30 yılda kaydettiği ekonomik gelişmeye paralel olarak askerî gücünü de yenileyip artırması ve özellikle ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik ve stratejik çıkarlarına yönelik tehditkâr tu-

¹³ "History of BRICS".

¹⁴ "The China-India border dispute: its origins and impact", 29.07.2020.

tumu, Hindistan'ı bir anlamda ABD'nin doğal müttefiki hâline getirmiş görünmektedir (Kronstadt 2009: 1).

Özellikle Barack Obama döneminde ikili ilişkiler askerî ve stratejik boyutu kadar ekonomik iş birliği boyutuyla da gelişmiştir. Askerî iş birliği anlamında P-8 Poseidon ve Boeing C-17 askerî nakliye uçakları satışıyla ABD, İsrail ve Rusya'dan sonra Hindistan'ın en önemli silah tedarikçisi konumuna gelmiştir.¹⁵ Hindistan'ın bu süreçte geleneksel dış politika anlayışı dışına çıkarak ABD ile yakınlaşması altında, BM Güvenlik Konseyi'nde kalıcı üye olma arzusunun yattığı bilinmektedir. Özellikle Obama döneminde bu yönde destekleyici girişimlere tanık olunmuştur (Kronstadt; Akhtar 2017: 9).

ASEAN ülkelerinin Soğuk Savaş döneminde Hindistan'la görece farklı siyasi eğilimler sergilemeleri ve henüz kalkınma süreçlerinin başlangıcında olmaları, Hindistan'ın bu ülkelerle ilişkilerinin ancak 2000'lerle birlikte gelişmesine sebep olmuştur. Aslında bölgeye yönelik ilgisi 1990'larda başlayan Hindistan, 1992 yılında ASEAN'ın sektörel ortağı olmuş ve bu iş birliği 2002 yılında ASEAN-Hindistan Zirvesi'ne dönüşmüştür (Strachan vd. 2009: 3).¹⁶

Son dönemde Çin'in Asya-Pasifik politikalarına karşı Hindistan'ın öne çıkarıldığı daha geniş bir bölgesel birlik oluşturulması hedeflenmektedir. Bu



bağlamda Hint-Pasifik (*Indo-Pacific*) kavramı geliştirilerek Hindistan'ın içinde daha güçlü bir şekilde yer alacağı yeni bir bölgesel yapılaşma ortaya konulmaktadır. Hint-Pasifik'in de tıpkı ASEAN gibi denizcilik, bölgesel barış ve istikrar, ekonomik kalkınma gibi hedefler ortaya koyması, bu iki unsurun birbirine yakınlaşmasını sağlamaktadır (Wadhwa, 2019). Bunun dışında son yıllarda Arap Körfezi ülkeleri de Hindistan'ın tarihî ilişkiler ağı içerisinde yer alan ASEAN ülkeleri kadar öne çıkmaktadır.

¹⁵ "Historical Perspectives of INDO-US Relations", *India and US Relations: Ground Realities*, s. 53.

¹⁶ "Overview: ASEAN-India Dialogue Relations".



Bu bölgesel ve küresel birliklerin Hindistan'la geliştirdikleri iş birliğinin temelinde, Çin gibi bir güce karşı Hindistan'ın dengeleyici olabileceği düşüncesi vardır. Ayrıca bu ülkeler ve birlikler arasında ticaret ve yatırım ilişkilerinin güçlenmesi hem küresel kapitalizmin gelişmesi hem de Hindistan'ın ulusal ekonomik kalkınması için gerekli süreçlerin hayata geçirilmesi anlamına da gelmektedir.

Yukarıda dikkat çekilen ve Hindistan'ın içinde yer aldığı bölgesel ve küresel ilişkiler, açıkçası dönemin ulus devletlerinin karşılıklı bağımlılığının ürettiği bir süreçtir. Bununla birlikte, örneğin

ASEAN, RCEP gibi birliklere dâhil olan Hindistan'ın söz konusu bölgesel aktörlerle çeşitli konularda anlaşmazlıklarının olduğu da bir gerçektir. Nasıl ki Çin'in Güney Çin Denizi'nden başlayıp Hint Okyanusu ve Afrika'ya uzanan yayılmacılığı tepki çekiyorsa benzer şekilde Hindistan'ın ülkedeki Müslümanlara yönelik politikaları da ASEAN içerisinde özellikle Müslüman Malay toplumların tepkisini çekmektedir ve bu durum birlikle ilişkilerin sürdürülebilmesi önünde potansiyel bir engel teşkil etmektedir.

Son yıllarda Hindistan-İsrail ilişkileri de ilginç bir şekilde ivme kazanmış görünmektedir. Taraflar arasındaki ilişkiler,

Hindistan'ın yeni dönem açılımlarının bir sonucu olarak 1992 yılında başlamış ve 2014 yılından bu yana iktidarda olan BJP ile iyice hız kazanmıştır. Başbakan Narendra Modi'nin 2017 yılında İsrail'e yaptığı resmi ziyaret, ilişkilerde yeni bir süreç başlatmıştır. Hindistan için buradaki temel motivasyonun teknoloji, savunma, istihbarat gibi alanlarda İsrail'den yararlanmak olduğu anlaşılmaktadır. İsrail ise,

Asya'nın yükselmekte olan bu devasa ülke-
siyle güçlü siyasi ve ticari ilişkiler kurarak
ülkenin potansiyelinden faydalanmak is-
temektedir (Jhol 2019). İki ülke arasındaki
ticaret ilişkisinin 200 milyon dolardan
4 milyar dolara yükselmesi, bu rakama
özellikle sanayi alanındaki iş birliğinin
dâhil olmaması, 1992 yılından bu yana
ilişkilerin kademeli olarak ne kadar iler-
lediğini ortaya koymaktadır (Jhol 2019).

SOSYOEKONOMİK DURUM

Sağlıktan istihdama, yaşam kalitesin-
den çevre sorunlarına kadar pek çok
parametreyi barındıran sosyoekonomik
durum; devasa bir coğrafya üzerinde
kurulu, nüfusu yaklaşık 1 milyar 354
milyonu bulan¹⁷ Hindistan için farklı an-
lamlar taşımaktadır. İçerisinde çok çeşitli
etnik ve dinî grubu barındıran ülkede,
coğrafi büyüklük ve nüfus yoğunluğu,
hem sosyal ve ekonomik koşulların tes-
pitini hem de bölgeler ve etnik yapılar
arası farklılaşmalar vb. konularda veri
toplamayı bir hayli zorlaştırmaktadır.
Federal hükümet raporlarında da dikkat
çekildiği üzere, sosyoekonomik koşullar-
la ilgili alanlardaki veri açığının bizatihi
kendisi, ülke için önemli bir sorun teşkil
etmektedir.¹⁸

Genel olarak Hindistan halkının %70'i
kır toplumu özelliği göstermektedir.¹⁹
Bu noktada, geçmişten bu yana önemli
ticaret ve ulaşım merkezleri olarak dik-
kat çeken limanlar ve ana şehirler, hâlâ
kalkınmacı modernleşmenin izlerini
taşırken, kırdan kente göçün devamlılığı
ve bunun büyük şehirler çevresinde oluş-
turduğu düzensiz yapılaşmalar, çeşitli
sektörlerde reform çalışmalarını zorunlu
kılmaktadır.

Ülkedeki mevcut sosyoekonomik yapı-
nın ortaya çıkmasında kast sisteminin
varlığı kadar, bağımsızlık sonrası dö-
nemde toplumun farklı kesimlerinin
kalkınma süreçlerinden hak ettikleri
payı alamamalarının da etkisi büyüktür.
Hindistan'daki bu sosyoekonomik farklı-

¹⁷ "Selected indicators for India", <https://data.oecd.org/india.htm> (Bir başka veri kaynağına göre ise, ülkenin 2020 nüfusu yaklaşık 1 milyar 327 milyondur, bk. "India", Migration Information Source.)

¹⁸ "Socio-economic statistics", Government of India Ministry of Statistics and Programme Implementation, <http://mospi.nic.in/27-socio-economic-statistics> (Bu noktada, doğum ve ölüm oranları gibi temel verilerin toplanmasında sorun yaşandığı anlaşılmaktadır. Buna göre, doğumların %53'ünün, ölümlerin %48'inin kaydedilmesinin diğer alanlardaki veri-
lerin de sağlıklı bir şekilde ortaya konmasını etkilediğine şüphe yoktur, bk. age.)

¹⁹ "About 70 per cent Indians live in rural areas: Census report".



laşma, aynı zamanda ülke adına önemli bir tezatı da ortaya koymaktadır. Zira bu durum küresel anlamda gelişmiş ülkeler birliği kabul edilen G-20 üyesi olan Hindistan'da, geniş toplum kesimlerinin hâlâ eğitim, sağlık, istihdam gibi temel altyapı ihtiyaçlarından ve imkânlarından istifade edemedikleri anlamına gelmektedir.

Bu sınırlı sosyoekonomik imkânlar, ülkenin sahip olduğu zengin doğal kaynaklar ve potansiyelle de büyük bir

tezat teşkil etmektedir. Keza yakın bir geçmişe kadar bölgenin zenginlikleriyle neredeyse tüm sömürge yapısının beslendiği düşünüldüğünde, mevcut durum daha da çarpıcı bir hâl almaktadır.²⁰ Nüfusun %1'inin ülke zenginliğinin %53'ünü elinde bulundurması, yaşanan bu tezatı çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.²¹

Bu genel perspektif dışında, uluslararası kuruluşların Hindistan'ın sosyoekonomik koşullarına dair yayınladıkları

²⁰ Öyle ki, İngiliz sömürgeciliğinin genel itibarıyla krallığın ve içinde barındırdığı halkların zenginleşmesinde Hint alt kıtasının rolü büyüktür. Örneğin, 1765-1772 yılları arasında toplanan vergilerden Mughal Hanedanlığı kasasına 9 milyon sterlin girerken, aynı dönemde Londra'ya 4 milyon sterlin gönderilmiştir (Brecher 1964: 15).

²¹ "India: Economic and Political Overview", *Country profile India*, <https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/india/economical-context>

Nüfus artışı devam eden Hindistan'ın 2024 yılında Çin'i geçerek dünyanın en kalabalık nüfuslu ülkesi olacağı tahmin edilmektedir.

verilere de göz atmakta yarar vardır. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) verilerine göre, son birkaç yıldaki büyüme oranları, açık bir şekilde ülkenin kalkınmakta olan ülkeler arasında yer aldığını göstermektedir; 2018'de %6,1, 2019'da %4,2 büyüme sağlanmıştır.²² Bir başka önemli gösterge kabul edilen bebek ve çocuk ölüm oranlarında da son 30 yılda düşüş kaydedilmiştir. Bu çerçevede, 1990 yılında 89/1.000 (toplam 2,4 milyon) olan bebek ölüm oranı 2019 yılında 28/1.000'e (toplam 679.000) gerilemiştir. Beş yaşına kadar görülen çocuk ölümleri ise 1990'da 126/1.000 iken, 2019 yılında 34/1.000 olmuştur.²³

Makro düzeydeki bu büyüme göstergelerine rağmen çok farklı toplum kesimlerinden oluşan ülkede, büyümenin bu kesimler arasında dengeli bir dağılım gösterdiğinden bahsetmek mümkün değildir. Ayrıca ülke ekonomisinin büyümesinde ulusal tüketim süreçleri de öne çıkmaktadır. Yukarıda verilen son iki yıllık büyüme rakamları arasındaki farkta da görüldüğü üzere, halkın alım gücündeki gerileme bu durumu yansıtmaktadır. 2020 yılında da Covid-19 salgını büyümeyi olumsuz

etkilemiştir. Hindistan'ın sonbahardan itibaren salgının en yaygın olduğu ülkeler arasında ilk sıralarda yer alması, hem ülkenin sağlık sistemiyle ilgili tabloyu hem de ülkedeki genel ekonomik yapılaşmadan kaynaklanan çarpıklığı ve geniş toplum kesimlerinin mağduriyetini yansıtmaktadır.

Ülkenin sahip olduğu geniş nüfus yapısının sosyoekonomik kalkınma önündeki en temel sorunlardan biri olduğuna kuşku yoktur. Nüfus artışı devam eden Hindistan'ın 2024 yılında Çin'i geçerek dünyanın en kalabalık nüfuslu ülkesi olacağı tahmin edilmektedir; bu durum aynı zamanda ülkedeki toplumsal sorunların katlanarak büyüyeceği anlamına da gelmektedir. Bugün nüfusunun %30'u gençlerden oluşan Hindistan'da eğitim ve istihdam konularında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca kişi başı gelir seviyesinin düşük olması ve nüfusun %25'inin fakirlik sınırı altında yaşaması gibi koşullar dikkate alındığında, Hindistan'ın yatırım, istihdam gibi genel alanlarda çok daha etkin bir politik yapılaşmaya ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.²⁴

²² age.

²³ "India's child mortality rate declined between 1990 and 2019: UN", 09.09.2020.

²⁴ "India: Economic and Political Overview", *Country profile India*.

HİNDİSTAN MÜSLÜMANLARI

Erken dönem İslamlaşma süreçlerinden itibaren tedrici olarak gelişme gösteren ülke Müslümanları, tarih boyunca Hindistan topraklarının kuzeybatısı ve doğusundaki eyaletlerde yaşamıştır. Bugün de ülke genelindeki Müslümanların yarısına yakını özellikle Bihar, Uttar Pradeş ve Batı Bengal eyaletlerinde yerleşiktir (Halidi 1997: 43); ayrıca Jammu-Keşmir ve Lakşadvip'de de çoğunluktadırlar (Mistry 2005: 399).

Yaklaşık 1 milyar 354 milyon nüfuslu Hindistan'da Müslümanlar genel nüfusun %13-15'ini oluşturmaktadır. Ülke demografik yapısı içerisinde en büyük azınlık grubu teşkil eden Müslümanların oranının özellikle son 30 yıldaki doğum oranları dikkate alındığında %76'lık bir artış gösterdiği ve nüfuslarının 176 milyondan 310 milyona çıktığı belirtilmektedir. Bu demografik gelişme, Hindu çoğunluğun yaşadığı Hindistan'ı, aynı zamanda en çok Müslüman'ın yaşadığı ülke konumuna da getirmiştir (Hassan, Balaev, Shariff 2018: 387).

Hindistan Müslümanları, her ne kadar modern ulus devlet yapısı içerisinde azınlık statüsünde olsalar da tarihi olarak bölgenin asli unsurları arasındadırlar. Ülke profiline bakıldığında ilk sırayı Hinduların aldığı, ikinci sırada da Müslümanların olduğu görülmektedir; dolayısıyla bu tablo, Müslümanların çeşitli sektörlerde temsil kabiliyetinin olduğunu veya olması gerektiğini düşündürmektedir. Ancak ülkedeki ekonomik modernleşme süreçlerine ve Müslümanların demografik yapı içerisindeki paylarına karşın bu

gelişmelerin Müslümanların refah düzeyiyle ters orantılı seyrettiği görülmektedir (Hassan, Balaev, Shariff 2018: 394).

1947 yılındaki ayrışmadan önce Hindistan'ın %24'ünü oluşturan Müslümanların oranı ayrışma sonrasında %10'a gerilemiştir. Aradan geçen süre zarfında, diğer etnik-dini gruplarla karşılaştırıldığında, Müslümanlar arasındaki nüfus artış oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, Müslümanların eğitim, aile planlaması gibi modernleşmeci süreçler konusunda geri kaldığı şeklinde yorumlara sebep olması yanında Hindu kesimler ve yönetim için siyasi bir sorun olarak da değerlendirilmektedir. Öyle ki neredeyse tüm nüfus sayımlarında Müslüman nüfusun artış oranının Hindu nüfusun artış oranı üstünde çıkması, ülkede Müslümanlarla Hindular arasındaki siyasi çatışmaların da kaynağını oluşturmaktadır (Mistry 2005: 399, 403, 404; Hassan, Balaev, Shariff 2018: 398).

Hindistan Müslümanlarının genel nüfus içindeki eğitim, ekonomi, entelektüel yaşam, bilimsel üretim vb. alanlardaki eksiklerini gidermek ve gerekli altyapıyı oluşturabilmek için öncelikle sorunla yüzleşmeleri gerekmektedir. Ayrıca özellikle Müslümanların çoğunlukta olduğu eyaletlerdeki sosyoekonomik kalkınma seviyesinin diğer eyaletlerle kıyaslanabilmesi için arada nasıl bir farklılaşma olduğunun da belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için de derinlemesine bir araştırma yapılması şarttır. Bir sosyal gerçeklik anlamında sosyokültürel temellere bakıldığında, Müslümanları



Hindulardan ayıran pek bir fark olmadığı da görülmektedir.

Ülkede Müslümanların genel itibarıyla tarım ve zanaatkarlık, küçük ve orta ticari işletmecilik gibi iş kollarında varlık gösterdiğini ve Hindistan toplumundaki bazı kast gruplarıyla birlikte, görece en az gelişmiş toplum kesimini oluşturduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede de toprağa bağlı olan bu kesimlerin bir bölgeden diğerine göçleri, sosyal mobilizasyonun sebebi olmaya devam etmektedir.

İnsan Kaynakları Bakanlığı'nca hazırlanan raporlarda (Sachar 2006), azınlıklar kategorisinde değerlendirilen Müslümanların, benzer toplumsal gruplar arasında eğitim imkânlarından en az pay alan kesim olduğuna dikkat

çekilmektedir. İlgili raporda, 6-14 yaş grubu çocukların dörtte birinin eğitim imkânından yoksun olduğu; ortaokulu tamamlayabilenlerin ancak %50'sinin liseye devam edebildiği; 17 yaş üzeri gençler arasında yüksek öğrenim imkânı bulanların oranının ise sadece %17 olduğu belirtilmektedir. Federal anayasanın 46. maddesi, ülkede toplumun özellikle mağdur kesimlerine yönelik sosyal hizmetlerin önemine dikkat çekmesine rağmen yukarıda verilen rakamların ulusal ortalamaların altında seyretmesi, Müslüman ailelerin çocuklarının eğitim imkânlarından hak ettikleri payı alamadıklarını açıkça ortaya koymaktadır.²⁵

Okur yazarlık ve okula devam gibi eğitim süreçleriyle ilgili söz konusu veriler, ülkede Müslümanların bu alanda sürekli geri planda kaldığını açıkça göster-

²⁵ Ministry of Human Resource Development (MHRD), Government of India, Haziran 2019; *The Constitution of India*, Part IV, Directive Principle of State Policy, Arts. 43-48A, s. 23.

mektedir (Visaria 2015: 74). Sömürge döneminden bu yana ülkede eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkinin istihdama etkisi bilinmektedir; dolayısıyla Müslümanların modern anlamda eğitim eksikliği, onların sosyoekonomik statülerini de belirlemektedir. Eğitimdeki bu olumsuz tablo, genç Müslüman nüfusun toplumsal mobilité süreçlerinde de aynı şekilde geri kaldığına işaret etmektedir. 2017-2018 dönemine ait veriler, Müslüman nüfusun okula devam oranının %14 olduğunu göstermektedir.²⁶

Ülkede ana dilde eğitimden okul türlerine kadar çeşitli konularda sorunlar yaşanmaktadır. Hindistan-Pakistan ayrışmasının bu alandaki etkileri de hâlen hissedilmektedir. Örneğin Urdu dilinin eğitim kurumlarındaki varlığı giderek azalırken, Müslüman öğrenciler Sanskritçe temelde yapılan Hint dili ile eğitim almaya zorlanmaktadır. Bunda hiç şüphesiz, Kongre Partisi iktidarları döneminde Urduca'nın resmî dil olmaktan çıkartılmasının rolü vardır

(Halidi 1997: 43). Bu koşullar altında geleneksel eğitim kurumları olan medreselere yönelen Müslümanlar, bu kurumların modernleşmesi yönündeki görüşleri destekleseler de bugüne kadar bu kurumların iyileşmesi adına ortaya konulan çabaların pek tatmin edici olmadığı da ortadadır (Sachar 2006: 16, 17).

Eğitim ve ekonomik statü konusu ülkenin kuruluşundan bu yana genel bir toplumsal problem olmakla birlikte, bu konuda ülkede *Harijan* adı verilen grupla birlikte Hindistan Müslümanlarının diğer topluluklara kıyasla çok daha dezavantajlı bir durumda oldukları görülmektedir (Engineer 1985: 167). Ayrıca bugün İslamofobi kavramıyla açıklanan Müslüman topluma yönelik ayrıştırma ve dışlama politikalarının önceki dönemlerde de var olduğu ve dini kimliklerinden ötürü Müslümanların eğitim ve istihdam olanaklarından geçmişte de istifade edemedikleri bilinmektedir (Engineer 1985: 168).

Siyasi Güçler

Ülkenin kurucu gücü olan Kongre Partisi'ne karşı ciddi bir siyasi oluşumun ortaya çıkmamış olması, Müslümanları doğal olarak bu parti ile iş birliğine itmiştir. Bunda sömürge döneminde güçlü bir yapı olan *Muslim League*'in çeşitli sebeplerle faaliyetlerine son vermesi kadar, Kongre Partisi'nin liberal ve seküler değerleri içeren bir yaklaşımla azınlık

dini-etnik grupların haklarını gözetken politikalarının da rolü vardır. Bu bağlamda, bağımsızlıktan 20. yüzyıl sonuna kadar iktidar olan Kongre Partisi ile genel itibarıyla Müslüman toplumu temsil eden Hindistan Ulema Cemiyeti (*Jamiat al-Ulama-i Hind*) adlı siyasi yapı arasında bir ittifak sağlandığı ve Müslüman toplumun genel haklarının korunması

²⁶ "On socio-economic indicators, Muslim youth fare worse than SCs and OBCs", 01.11.2019, <https://indianexpress.com/article/opinion/columns/muslim-community-youth-in-dia-marginalisation-6096881/>.

Bir yandan her daim kanıtlamaları beklenen vatanseverlikleri diğer yandan küresel terörün tetiklediği bazı olaylar, Müslümanların kamusal ortamlarda rahat hareket edemelerine ve giderek daha içine kapalı bir topluma dönüşmesine sebep olmaktadır.

karşılığında Kongre Partisi'ne verilen desteğin yüzyılın sonuna kadar devam ettiği görülmektedir. (Halidi 1997: 43).

Hindistan Müslümanları, bağımsızlık sonrası toplumsal yapılaşma içerisinde çeşitli organizasyonlar altında hareket etmiştir. Bunlar arasında; Müslüman Danışma Konseyi (*Muslim Majlis-i Mushawarat-Muslim Consultative Committee-MMM*), Milliyetçi Hint Âlimler Konseyi (*Nationalist Jamiat al-Ulama-yi Hind*), İslam Cemaati (*Jamaat-i Islami*), Müslüman Konseyi (*Muslim Majlis*), Müslüman Birlik Konseyi (*Majlis-i Ittihad al-Muslimin*) ve modernistler gibi yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar, isimlerinden de anlaşılacağı üzere, genel itibarıyla âlimler çevresinde bir araya gelen oluşumlardır (Halidi 1997: 44).

Hindistan'da yaşayan Müslümanların karşı karşıya kaldığı problemler, çalışmanın ilgili bölümlerinde dikkat çekildiği üzere, aslında ülkenin genel itibarıyla sahip olduğu kompleks sorunlardan bağımsız değildir. Bununla

birlikte, gündelik yaşamda bireysel olarak bu tür sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan Müslümanlar, Hindu egemen iktidar ve toplum yapısının şu veya bu şekilde çeşitli baskılarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

1947 yılındaki ayrışmanın ardından Hindistan sınırları içinde kalmayı tercih eden Müslüman topluluklar, ülke anayasasında yer aldığı üzere çok dinli, çok etnikli toplumsal yapıda diğerleriyle ortak haklara sahiptir. Bu noktada Hindistan Anayasası'nın 14. maddesindeki eşitlik ilkesi,²⁷ 15. maddesindeki dinî inanç, etnik köken, kast, cinsiyet, doğum yeri gibi hususlarda ayrımcılığın yasaklanması²⁸ ilkeleri, Müslümanlar açısından da eşitliğin sağlanmasının garantisi anlamına gelmektedir. Ayrıca 29. maddedeki dil ve kültürel hakların korunması; 30. maddedeki eğitim kurumlarını seçme ve bu kurumlara yardım konusunda devletin imkânlarında ayrımcılık yapılmaması²⁹ gibi ilkeler, Müslümanlar için de geçerli olan temel hakları ortaya koymaktadır (Sachar 2006: 10).

Hindistan Müslümanları, demografik olarak azınlık konumunda olsalar da tarihî olarak bölgenin asli unsurlarındandır. Sahip oldukları dinî, sivil kurumsal yapılarıyla yerleşik toplum özelliği gösteren Müslümanlar, sömürge döneminden itibaren modernleşme imkânlarından görece daha az pay almış ve bu durum bağımsızlık sonrası süreçte de benzer şekilde devam etmiştir.

²⁷ "Right to Equality", Part III, Fundamental Rights General, *The Constitution of India*, s. 6.

²⁸ Part III, Fundamental Rights, Arts. 15-16, *The Constitution of India*, s. 7.

²⁹ "Cultural and Educational Rights", Part III, Fundamental Rights, Arts. 26-30, *The Constitution of India*, s. 14, 15.

Her ne kadar Hindistan toplumu genel olarak kırsal toplum özelliği sergilese de çok etnikli ve çok dinli bu yapıda Müslümanların devletin sunduğu kurumsal olanaklardan istifade noktasında diğer gruplara kıyasla belirgin bir mağduriyet içinde olduğu çeşitli araştırmalarla da ortaya konmuştur (Mistry 2005: 408, 409).

Müslümanların Hindistan toplumunun diğer kesimlerine göre geri kalmış olmasında, ülkede 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan kalkınmacı modernleşme ve özellikle 1991'den sonraki liberal ekonomik yapılaşma süreçlerinde izlenen politikalar belirleyici olmuştur. Federal hükümetin ve eyalet yönetimlerinin Müslümanların taleplerini dikkate alan ve toplumsal mobilizasyonlarını gerçekleştirmelerine imkân veren bir yaklaşım benimsememeleri, buna karşın daha seküler ve/veya Hindu kültür ve sosyalleşmesine öncelik veren bir yaklaşım içinde olmaları bu süreçte etkili olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren yaşanan çeşitli toplumsal olaylarda, Müslümanların haklarının korunması konusunda gösterilen zafiyet, bu kesimin sosyoekonomik kalkınması önündeki bir diğer engeldir (Halidi 1997: 43).

Bu çerçevede, yukarıda zikredildiği üzere, anayasada yer verilen haklarla gündelik yaşamdaki toplumsal gerçeklik arasında ciddi farklar olduğu anlaşılmaktadır. Ülkenin kahir ekseriyetini oluşturan kesimin Hinduizm'in çeşitli kollarına mensup olması, kamusal ve toplumsal yaşamda bu dinî yapının ağırlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle Müslümanlar hem bu geniş toplum kesimi hem de devleti kontrol altında

tutan ideolojik yapı karşısında her zaman "vatanseverlik"lerini kanıtlamak zorunda bırakılmaktadır (Sachar 2006: 11). Bütün bunların yanında, özellikle küresel gelişmeler çerçevesinde yükselen İslamofobik yaklaşımlar, Hindistan'da zaten var olan potansiyel dışlayıcı zemini harekete geçirmiş ve Müslümanlar burada da "terör" ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Sachar 2006: 11).

Bir yandan her daim kanıtlamaları beklenen vatanseverlikleri diğer yandan küresel terörün tetiklediği bazı olaylar, Müslümanların kamusal ortamlarda rahat hareket edememelerine ve giderek daha içine kapalı bir topluma dönüşmesine sebep olmaktadır. Müslümanların kimlikleri üzerinden gerçekleştirilen ayrımcılık eğitim, sağlık, istihdam vb. neredeyse tüm alanlarda gözlemlenmektedir. Genel toplum içerisinde karşılaşılan bu dışlayıcılık, çeşitli siyasi ve toplumsal hadiselerde; örneğin emniyet birimlerinin ve basının Müslümanları hedef alan yanlış tutumlarında da dikkat çekmektedir (Sachar 2006: 12, 13).

Müslümanlar, geleneksel ve dinî yapılanmalarının doğal bir sonucu olarak, genç nesillerin eğitimi için dinî eğitim kurumları olan medreseleri tercih etmektedir; ancak bu kurumların resmî makamlarca tanınırlığı bulunmadığı için bu kurumlardan mezun olanların kamuda ve yerleşik özel kurumlarda istihdam edilmeleri mümkün olamamaktadır. Bu ise, hem söz konusu kurumların hem de mezunlarının daha da içe kapanmasına sebep olmaktadır. Müslümanların -en azından bir kısmının- eğitimde modernleşme adına sergiledikleri olumlu yaklaşıma karşılık,

Bazı eyaletlerde yaşayan Müslümanların önceki seçimlerde BJP'yi desteklemeleri, Müslüman gruplar arasındaki toplumsal ve siyasi birlik konusundaki zafiyete işaret etmektedir.

ne maddi ve yapısal ne de idari olarak mevcut medreseleri dönüştürebilmeleri için bir çözüm sunulmaktadır. Ayrıca Müslüman aileler, dışlayıcı yaklaşımlar sebebiyle çocuklarını medreselere alternatif olarak sunulan seküler veya Hinduların kontrolündeki resmî ve/veya özel eğitim kurumlarına göndermek istememektedir. Devlet okullarına devam eden Müslüman öğrencilerin okulu terk etme oranları diğer toplum kesimlerine göre daha yüksektir; dolayısıyla bu durum diğer engelleyici faktörlerle birleştiğinde yüksek öğretime devam eden Müslüman öğrenci sayısını da olumsuz etkilemektedir. (Sachar 2006: 15).

Yukarıda dikkat çekilen ve açıkça toplum baskısı ve hükümetlerin gizli/açık desteğine konu olan süreçler, Müslümanlar arasında bir eksiklik olarak hasredilen modernleşme önünde de engel teşkil etmektedir. Bu noktada Müslümanları hem modernleşmedikleri için eleştiren hem de onlara bizatihi talep ettikleri modernleştirici araçları ve kurumları sağlamada yardımcı olmayan çevrelerin aynı olması ise, açık bir paradoksa işaret etmektedir.

Anayasada yer verilen hakların gündelik yaşamda karşılık bulmasını ya da bir başka deyişle Hindistan toplumunun genel karakteristiği içerisinde bu hakla-

rın pratiğe geçirilebilmesini engelleyen temel unsur, kuşkusuz, ülkedeki siyasi ve toplumsal koşullardır. Özellikle BJP iktidarları döneminde belirgin bir şekilde gözlemlendiği üzere, ülkede Müslümanların kendilerini güvende hissedebilecekleri bir toplumsal ve kamusal ortamın varlığından bahsetmek oldukça güçtür.

Bugün Hindistan'da yaşayan Müslümanların karşı karşıya olduğu sorunları iki kategoride ele almak mümkündür. İlki, farklı eyaletlerde farklı nüfus yoğunluklarına sahip Müslüman grupların kendi aralarında siyasi bir birlik sağlamamış olmalarından kaynaklanan sorundur. Bu durum üzerinde, eyaletler arasındaki sosyoekonomik koşullar, dil ve etnik farklılaşmalar gibi sebepler etkili olmaktadır. Bazı eyaletlerde yaşayan Müslümanların önceki seçimlerde BJP'yi desteklemeleri, diğer faktörlerin yanı sıra, kuşkusuz, Müslüman gruplar arasındaki toplumsal ve siyasi birlik konusundaki zafiyete işaret etmektedir. Örneğin 2017 yılında ülkenin en önemli eyaletlerinden kabul edilen 220 milyon nüfuslu Uttar Pradeş'te yapılan seçimlerde, eyalet nüfusunun %20'sini oluşturan Müslümanların %15'i BJP'ye oy vermiştir.

İkinci önemli sorun ise, toplumdaki Hindu-Müslüman ayrışmasıdır. Bu sorunun kökeni 20. yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır; ancak sorunun kangrenleşmesinde 1947 yılında gerçekleşen Hindistan-Pakistan ayrışmasının rolü büyüktür. Bu tarihe kadar görece bir sınır bütünlüğüne sahip olan geniş Hint toplumunda, toprak bütünlüğün bozulmasının yol açtığı travma, derin

psikolojik ve siyasi kaygılara sebep olmuştur. Bu durumun da toplumda ciddi bir ayrışmaya yol açtığı ve bu süreçte oluşan tepkinin farklı şekillerde yenilenerek bugüne kadar geldiği görülmektedir (Desai 2000: 45).

Bu konu incelenirken “Hindistan Müslümanları” denilerek genelleştirme yapmanın bazı mevzuları anlamada işimizi kolaylaştıran bir enstrüman olduğuna kuşku yoktur; ancak bu süreç, Hindistan Müslümanlarının hangi siyasi ve toplumsal vasıtalarla birbirlerine destek oldukları ve nasıl bir bütün teşkil

ettikleri sorularıyla birlikte ele alınmalıdır. Dikkatle incelenmesi gereken bir diğer konu, Müslüman kesimlere rehberlik yaptığı düşünülen siyasi elit ve hocalar konusudur. Hocalar Müslüman toplumda özellikle geleneksel liderlik anlamında öne çıkmaktadır. Bu alanda yaşanan zafiyetin, daha 1947 yılındaki bölünme öncesine dayandığı görülmektedir. Örneğin *Muslim League*’in o dönem gündeme getirdiği şartlar arasında, ağırlıklı olarak tarım sektöründe yer alan Müslümanların sosyoekonomik koşullarına dair hiçbir vurgunun olması oldukça dikkat çekicidir. (Engineer 1985: 168).

Siyasi ve Toplumsal Şiddet

Müslümanların BJP iktidarı döneminde maruz kaldıkları şiddet ortamından ne kadar etkilendikleri ve bu duruma nasıl karşılık verdikleri konusu da önemlidir. Ülkenin eyalet sistemine göre yönetilmesi, sadece siyasi bir ayrışma olarak değerlendirilmemelidir; etnik, dinî ve kültürel farklılaşmaların eyalet sistemine eşlik eden yapısal bir duruma işaret ettiği de düşünülmelidir.

Hindistan’da alt etnik gruplar arasındaki çatışmacı ortamı provokatif olarak sürdüren yapıların başında, BJP’nin bir anlamda siyasi koalisyonu ve oy deposu

durumundaki RSS ve koalisyonun dinî milliyetçiliğinin merkezi görünümündeki Dünya Hindu Konseyi (*Vishwa Hindu Parishad-VHP*) gelmektedir (Brass 2003: 365).³⁰

Yakın geçmişe atıfta bulunulacak olursa BJP yönetiminin uyguladığı Hindutva politikalarının başlangıç noktası kabul edilen gelişmeler; Ayodhya Camii’nin yıkılması (6 Aralık 1992)³¹ ve Narendra Modi’nin Gücerat eyalet başbakanlığı yaptığı dönemde (2001-2014) eyalette yaşanan şiddet olaylarıdır (2002). Daha önceki yıllarda ise 1969’da Ahmedabad ve 1970’te Bivandide,

³⁰ 1964 yılında kurulan Hindu birliğini önceleme kadar radikal çıkışlarıyla da tanınan VHP’nin gençlik kolu Bajrang Dal’dır (Hanuman’s Army) (Malik 2003: 27, 29).

³¹ Ayodhya’daki Babri Camii’nin bulunduğu mekânın Hindularca kutsal kabul edilmesi üzerine caminin yıkılıp yerine Hindu tapınağı inşa edilmesi talepleri, toplumsal gerginliği artıran bir husus olarak ortaya çıkmıştır. Bu konunun Adityanath’la bağlantısı ise, onun bir süredir başında bulunduğu Hindu manastırının tapınak inşası konusunda oynadığı rolle ilişkilidir. Ayodhya’daki gelişme, 16. yüzyılda Babür Şah tarafından inşa edilen bu caminin bulunduğu yerin, Hindularca Ram adlı tanrının doğum yeri olduğu iddialarıyla gündeme gelmiştir (Malik 2003: 30).

yine aynı dönemde Varanasi, Aligarh ve Cemşidpur gibi yerlerde de çeşitli şiddet olayları meydana gelmiştir. Bu süreçte yaşanan en kanlı olayların başında, 1983 yılında Assam'da Müslümanları hedef alan ve tarihe Nellie Katliamı olarak geçen olaylar gelmektedir (Engineer 1985: 169; Brass 2003: 366; Malik 2003: 30). Bu kısa kronoloji, etnik ve dinî temelli çatışmaların Hindistan'da periyodik olarak gündeme geldiğini ve bu süreçlerin mağdurlarının da Müslümanlar olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu çerçevede, tarihi olarak var olan çeşitli ritüellerin günümüzde hâlen toplumsal şiddet hareketlerine dönüşme potansiyeline sahip olduğu konusunun güncelliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Hindularca kutsal addedilen ve tanrılık vasıfları olduğuna inanılan Ram Lila adına düzenlenen ritüeller bunlardan biridir. Her yıl yapılan bu ritüeller, diğer toplum kesimlerini ve özellikle Müslümanları hedef alan ajitasyon ve tehditlere dönüşmektedir. Tanrı Ram

Lila, bilhassa ülkenin kuzeyinde RSS tarafından siyasi bir figüre dönüştürülmektedir (Brass 2003: 365). Bu bağlamda, Ram Lila adına yapılması planlanan ve 5 Ağustos 2020 tarihinde Başbakan Narendra Modi'nin de temel atma törenine katıldığı tapınak inşaatı, benzer bir provokasyonun üst düzey siyasetçilerin katılımıyla sürdürülüşünün en yakın örneklerinden biridir.³²

Genel itibarıyla BJP iktidarı döneminde yaşanan şiddet olaylarının ve ayrım-cılığın herhangi bir etnik ve kültürel farklılık gözetmeden tüm Müslümanları hedef aldığı açıkça görülmektedir. Müslümanlar bu saldırılar karşısında birbirinden bağımsız, ancak benzer tepkiler gösterecekler de ortak bir hareket zeminlerinin olmaması ve bu durumun politikaya evrilebilecek bir mekanizma oluşturmaması, başta BJP olmak üzere Hindutva ideolojisini benimseyen çevreler karşısındaki siyasi ve toplumsal zafiyetlerinin devam edeceğini göstermektedir.

Müslümanlar: Toplumsal Mozağin Önemli Bir Parçası

BJP gibi bir siyasi hareketin Müslümanları hedef alan politikalarının ülkede sadece Hindu ve Müslüman ayrışmasına yol açmadığı, ayrıca bunu besleyecek ve bundan beslenecek şekilde adına ulus devlet denilen bütüne yönelik bir tehdit oluşturduğu da görülmektedir.

Bu durumun ilk emareleri, 2015 yılında Assam eyaletinde illegal göçmenleri tespit amacıyla başlatılan çalışmalarla kendini göstermiştir. Ardından 2019 yılında vatandaşlık kayıt sisteminin yenilenmesi ve Vatandaşlık Yasası'nın güncellenmesi adı altında, hedefinde

³² "PM Modi laid foundation of Hindu Rashtra by attending Ram Temple bhoomi puja, says Owaisi", *theprint.in*, 05.08.2020.



Müslümanların olduğu bir politikanın hayata geçirilmesi, bardağı taşıran son damla olmuştur.³³

Her ne kadar BJP yönetimi, Assam'da yaşayanların Yabancılar Mahkemesi (*Foreigners Tribunals*) adlı makama itiraz hakkı olduğunu söylese de temelde verifikasyon sürecinin belgelere dayanması, doğal olarak bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca eyalet yönetiminin Bengalce konuşan azınlık gruba yönelik ön yargıları nedeniyle önümüzdeki günlerde bu kesimin başvurularının değerlendirilmeye alınmaması yönünde bir kararın çıkmasından da endişe edilmektedir.³⁴

Nesillerdir bu bölgede yaşayan Müslümanlar arasında, aile kökenleriyle ilgili belgesi olanların yanında hiçbir belgeye sahip olmayanlar da vardır. Bu

da idari bürokratik altyapının yetersizliği sebebiyle geniş kitlelerin mağduriyetine konu teşkil edebilecek bir sorundur. Bugüne kadar yaşanan bazı örnekler, sürecin ne denli çatışmacı ve bölücü bir nitelik arz ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Aynı Müslüman aileye mensup bir birey vatandaşlık hakkından yararlanamazken, ailenin diğer bireylerine bu hakkın verilmesi, aile bölünmelerine yol açmaktadır.³⁵

BJP yönetimi söz konusu uygulamaya gerekçe olarak bu kişilerin kayıtlarının olmadığını iddia etse de Müslüman aileler ellerinde belgeleri olduğunu ve bunları ilgili makamlara sunduklarını belirtmektedir. Bu konuda başta Assam eyaleti yönetimi olmak üzere merkezî hükümetin önümüzdeki süreçte nasıl bir yaklaşım içinde olacağı merak edilmektedir.

³³ "Behind India's Citizenship Clash Fear and Uncertainty for Two Million in Limbo."

³⁴ agm.

³⁵ agm.

Nesillerdir bu bölgede yaşayan Müslümanlar arasında, aile kökenleriyle ilgili belgesi olanların yanında hiçbir belgeye sahip olmayanlar da vardır.

BJP yönetiminin kayıtları bulunmayan Müslümanları geldikleri ülkelere sınır dışı etme sürecinde, bu insanları toplama kamplarına yerleştireceği yönündeki açıklamaları, akıllara komşu ülke Myanmar'da 2012 yılından itibaren Arakanlı Müslümanların yaşadığı trajediyi getirmektedir. Myanmar yönetimi de Arakan eyaletinde yaşayan Müslümanlar için benzer bir nüfus kaydı kanıtlama şartı öne sürmüştür.

Assam eyaletinde başlatılması planlanan sürecin önü, Başbakan Narendra Modi'nin Aralık 2019'da CAA'yı imzalamasının ardından açılmıştır. Yasanın imzalanmasından sonra ülke çapında başlayan sivil toplumsal hareketler, as-

lında hedefte sadece Assam'da yaşayan Müslümanların olmadığını, ülkenin dört bir yanındaki Müslümanların hedef alınmak istendiğini ortaya koymuştur. Bunun en açık kanıtı ise -ilgili yasanın bizatihi kendisi olması dışında- BJP'nin önemli isimlerinden İçişleri Bakanı Amit Şah'ın söz konusu yasanın 2024 seçimleri öncesinde ülke genelinde uygulanacağı yönündeki açıklamasıdır.

Başbakan Modi, 2019 yılı Aralık ayı ortalarında başlayan gösterileri yatıştırmaya matuf bir şekilde bu görüşü yadsıyan bir beyanla gündeme gelse de BJP içinde bu düşünceye alternatif bir yapının olmadığı da ortadadır. Kaldı ki, BJP hükümetinin ulusal bütünlüğü düşünerek böylesi bir uygulamayı hayata geçirmeyeceğine dair rasyonel bir siyasi duruşu ve politikası olduğunu söylemek de bir hayli güçtür. Sadece ulusal gelişmeler değil, bölgesel ve küresel gelişmeler de Modi hükümetinin Müslümanları hedef alan politikalarına yeni versiyonlar ekleyeceğini düşündürmektedir.

SONUÇ

Tarih boyunca pek çok siyasi oluşuma ev sahipliği yapan Hindistan, zengin din, etnik ve dil çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir. Ülke bu özellikleri sebebiyle Asya kıtasının kültürel birikimi içerisinde kendine özgü bir yere sahiptir. İslam öncesi dönemde Hindu ve Budist toplumların varlığı, görece sınırlı dönemlerde siyasi birliği getirirken, İslamlaşma ile birlikte bölge halkları, uzun süreli ve birbirine eklemlenmiş siyasi yapılar içerisinde

sürdürülebilir toplumsal ilişkiler geliştirmişlerdir.

Bu dönemlerde bölge, kültür ve sanat alanında elde ettiği büyük birikimin yanı sıra doğu-batı, kuzey-güney ticaretinin odak merkezlerinden biri olmasıyla da önemli bir ticaret ve ekonomi merkezi hâline dönüşmüştür. Hindistan coğrafyası, doğuda Çin ve Takımadalar bölgesi, batıda Akdeniz, Avrupa, Arap



Yarımadası ve Afrika ile kara ve su yolları vasıtasıyla çok önemli ticari bağlar kurmuştur.

Bu zengin yapısal unsurlar, Hindistan'ı tarihin erken devirlerinden itibaren Avrupa milletlerinin gündemine taşımış ve bölge 15. yüzyıl sonlarıyla birlikte sömürgecilik sürecine konu olmuştur. Mughal adıyla da anılan Babürlülerin hüküm sürdüğü döneme tekabül eden ve tedrici olarak gelişip Avrupa kapitalizminin oluşumuna zemin hazırlayan süreçleri barındıran sömürgecilik evreleri, ilk olarak Portekizliler, ardından da diğer bazı Batı Avrupa devletleri ve özellikle İngilizlerle devam etmiştir.

İngilizler, diğer sömürge topraklarında uyguladıkları yönetim anlayışına benzer şekilde, Hindistan'da da Müslüman ve Hindu toplumu ayırıştırmaya yönelik bir siyaset gütmüştür. 19. yüzyıl ortala-

rında yaşanan ayaklanma sonrasında ise farklı bir evreye geçilmiştir. Bölgenin bu iki dinî-toplumsal yapısının Hindistan milliyetçiliği ve İngiliz aleyhtarlığı ortak paydasında şekillenen bağımsızlık yanlısı hareketleri, çeşitli iç ve dış faktörlerin etkisiyle ayırışmış ve bu süreç, 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bölünmeye kadar gitmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yeni bir ulus devlet olarak ortaya çıkan Hindistan'da hazırlanan anayasa, ülkenin sahip olduğu çok etnikli, çok dinli yapıyı ayakta tutacak toplumsal ve siyasi zeminin anayasal karşılığı olarak, ülkedeki bütün gruplara eşit haklar tanınması ve bir anlamda yeni devletin garantisi olmuştur. Bununla birlikte, sömürge dönemi mirası olarak geri kalmışlık, o yılların küresel siyasetinde hâkim olan kutuplaşmacı eğilimler, Hindistan'ı kendi



içine kapanan ve Bağlantısızlar adıyla anılan grubun bir mensubu kılınmıştır.

Ekonomik modernleşmenin sağlanmaya çalışıldığı bu dönemde, aynı zamanda farklı toplum kesimlerinin karşılaştığı sorunlar, ulusal gündemin en önemli meselelerinden biri olmuştur. Bu anlamda, Müslüman-Hindu ayrışmasının zaman zaman çatışmacı bir boyuta ulaşması, özellikle bölgenin asli unsurlarından olan Müslümanların -sahip oldukları anayasal haklara rağmen- ayrımcılığa uğramalarına ve ülkenin diğer bazı kesimlerinin ulaştığı sosyoekonomik kalkınma süreçlerinden mahrum kalmalarına sebep olmuştur.

Söz konusu bu ayrıştırmacı sürecin siyasi ve toplumsal aktörleri olarak RSS ve Hindu milliyetçisi BJP, 1980'lerden itibaren ülkenin siyasi gündeminde öne çıkmaya başlamıştır. Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle ortaya çıkan yeni bölgesel ve küresel süreçlerin getirdiği sorunların da etkisiyle BJP, hem top-

lumsal zeminini genişletmiş hem de siyasette söz sahibi olmaya başlamıştır. 1998 yılındaki birkaç denemesinde iktidar şansını koalisyonların çözülmesiyle yitiren BJP, 2014 yılından bu yana ülke yönetimini elinde bulundurmaktadır. Bu süreçte, Hindutva ideolojisinin siyasete yansıyan yüzü olan BJP, geniş Müslüman kitleleri etkileyen politikalarıyla uluslararası gündemde yer bulmaktadır. Başta Vatandaşlık Yasası ve Keşmir konusu olmak üzere 2019 yılından bu yana alınan yasal kararlar, ülkede toplumsal barışı tehdit eder hâle gelmiştir.

Bugün Hindistan gündemini meşgul eden hususlar, yakın geçmişte çeşitli sebeplerle komşu ülkelerden göç eden kesimler arasından kimlere vatandaşlık verileceği tartışmalarıyla başlamıştır. Tartışmaların odağında, ülkenin bağımsızlığından kısa bir süre sonra (1951) yapılan nüfus sayımının ardından 1955'te yürürlüğe giren Vatandaşlık Yasası'nın yenilenmesi konusu vardır.³⁶

³⁶ <https://indiancitizenshiponline.nic.in/citizenshipact1.htm>

Hindistan'da Başbakan Narendra Modi'nin 11 Aralık 2019 tarihinde imzaladığı Vatandaşlık Yasası, ülke genelinde önemli toplumsal tepkilere yol açmıştır.

Söz konusu yasanın yenilenmesiyle birlikte Bangladeş, Pakistan ve Afganistan'dan gelen Müslümanlar dışındaki göçmenlere vatandaşlık verileceği yönünde bir açıklama yapılmıştır. İlk etapta Assam eyaletinde uygulanacağı belirtilen bu yasanın diğer eyaletler için de geçerli olacağı haberlerinin yayılması üzerine de insanlar protesto için sokaklara çıkmaya başlamıştır. NRC ve ardından gelen CAB düzenlemesi bağlamında, bireylerin “demografik bilgilerinin güncellenmesi/incelenmesi” ilk olarak ülkenin kuzeydoğusunda yer alan Assam eyaletinde uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamanın önümüzdeki birkaç yılda ülke geneline yayılacağı yönündeki açıklamalar, Müslüman toplum arasında ciddi bir gerilime sebep olmuştur.³⁷ Bu yasa ile kimlerin meşru Hindistan vatandaşlığı statüsüne sahip olduğunun belirlenmesi süreci, geçmişe dönük bir yapılandırmayı da gündeme getirmektedir.

Hindistan'da Başbakan Narendra Modi'nin 11 Aralık 2019 tarihinde imzaladığı Vatandaşlık Yasası, ülke genelinde önemli toplumsal tepkilere yol açmıştır. Söz konusu tepkilerin gününbirlik olaylar olmaktan çıkıp siyasi bir karaktere dönüşüp dönüşmeyeceği ise, BJP politikalarının devam edip etmeyeceğine bağlı görünmektedir.

Hindistan'da din temelli vatandaşlık şartının uygulamaya konulma çaba-

sı, ülkenin seküler anayasasında yer alan eşitlik ilkesine tamamen aykırıdır. Ülkede 2019'un Aralık ayından bu yana devam eden toplumsal tepkinin temelinde de bu girişim vardır. Sadece mağdur olan veya gelecekte mağduriyet yaşama ihtimali bulunan Müslümanlar değil, ülkedeki farklı din, etnik ve kast kökenine sahip kesimler de aynı sebeple meydanları doldurmaktadır. Hindistan sokaklarındaki bu tablo, BJP hükümetinin ne kadar yanlış bir karar verdiğinin en açık kanıtıdır.

Yukarıda kısaca değinilen gelişmeler, dış politika süreçlerinin Hindistan Müslümanlarına yönelik uygulamalara etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin 1980'lerin küreselleşme ve neo-liberalleşme eğilimleri ile 2001 yılında ABD'de yaşanan saldırıların sebep olduğu İslamofobi, Hindistan Müslümanlarını hiç kuşku yok ki en az ülke içindeki gelişmeler kadar etkilemiştir (Malik 2003: 31). Bu süreç, Hindistan'la sınırı bulunan bütün Müslüman ülkelerle ilişkilere de şu veya bu şekilde tesir etmektedir. Özellikle küresel İslamofobi'nin ortaya çıkması ve yaygınlaşmasında, Batı Avrupa ve ABD'deki sağ iktidarların liberal demokrasi ve özgürlükler gibi kendi siyasi değerleri aksine bir yapılanma içine girmeleri, Hindistan özelinde BJP iktidarı ve Hindutva ideolojisinin yükselişinde kendini göstermektedir.

³⁷ “What is NRC: All you need to know about National Register of Citizens”.

KAYNAKÇA

- “About 70 per cent Indians live in rural areas: Census report”. <https://www.thehindu.com/news/national/About-70-per-cent-Indians-live-in-rural-areas-Census-report/article13744351.ece#:~:text=Nearly%2070%20per%20cent%20of,according%20to%20the%20latest%20Census>.
- “Amit Shah Sets 2024 deadline for citizens list NRC, says infiltrators will be expelled by then”, 03.12.2019. <https://www.ndtv.com/india-news/amit-shah-sets-2024-deadline-for-citizens-list-nrc-says-infiltrators-will-be-expelled-by-then-2142370>
- Anas, Omair. (2020). “Darülsılamdan Ulus Devlete: Hindistan Alt Kıtası’nda Müslüman Siyasal Söyleminin Dönüşümü”. *Müslüman Düşünce ve Çağdaş Düşünce*, (Ed.) Lütfi Sunar. Cilt 4: Hint Alt Kıtası Düşüncesi, Yurtdışı Türkler, Ankara: Kalkan Matbaacılık. (115-141).
- Arat, Reşit Rahmeti. (1970). *Babürname: Babür’ün Hatıratı* (I), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- “Assam register: Four million risk losing India citizenship”, 30.07.2018. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-45002549>
- Bayur, Yusuf Hikmet. (1943). *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- “Behind India’s Citizenship Clash Fear and Uncertainty for Two Million in Limbo”. 04.03.2020. thenewhumanitarian.org.
- Belmekki, Belkacem. (2014). “Muslim Separatism in Post-Revolt India: A British Game of *Divide et Impera*?”. *Oriente Moderno*, 94. (114-124).
- Bhatia, Rajiv. (2019). “Indian Foreign Policy in 21st Century”. *Gateway House*, Indian Council on Global Relations.
- Bıyıktaç, Halis. (1989). *Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bose, Sugata. (2006). *A Hundred Horizons: The Indian Ocean in the Age of Global Empire*, Cambridge: Harvard University Press.
- Brass, Paul. R. (2003). *The Production of Hindu-Muslim Violence in Contemporary India*, Seattle: University of Washington Press.

- Brecher, Michael. (1964). *The New States of Asia: A Political Analysis*, (Reprinted), London: Oxford University Press.
- Burton Stein. (1982). "South India: Some General Considerations of the Region and its Early History", (Ed.) Tapan Raychaudhuri, Irfan Habib, *The Cambridge Economic History of India*, Vol. 1: 1200-1750, Cambridge: Cambridge University Press. (14-42).
- Choudhary, R. R. (2010). *Danger of Hindutva to Secular India*, New Delhi: MD Publications Pvt. Ltd.
- Dale, Stephen Frederic. (2018). *Babur: Timurid Prince and Mughal Emperor: 1483-1530*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Das Gupta, Ashin (2000). "Trade and Politics in Eighteenth Century India". *The Mughal State 1526-1750*, (Ed.) Muzaffar Alam, Sanjay Subrahmanyam, Oxford: Oxford University Press. (361-397).
- Desai, A. R. (2000). *Recent Trends in Indian Nationalism*, (Reprint), Mumbai: Popular Prakashan.
- Engineer, Asghar Ali. (1985). *Islam and Muslims: A Critical Reassessment*, Jaipur: Printwell Publishers.
- F. C. Danvers. (1986). *The Portuguese in India: Being a History of the Rise and Decline of Their Eastern Empire*, Frank Cass, Vol. I, London.
- Frayar, Lauren. (2019). "How India's RSS Fuels Hindu Nationalism". 28.04.2019. <https://www.npr.org/2019/04/28/717970543/how-indias-rss-fuels-hindu-nationalism>
- "From 1980 to 2018, this is how the BJP has risen", 06.04.2018. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/from-1980-to-2018-this-is-how-the-bjp-has-risen/articleshow/63638579.cms>
- Gangopadhyay, Aparajita. (2012). "India's foreign Policy in the Twenty-First Century: Continuity and Change". *Teka Komisji Politologii Stosunkow Miedzynarodowych*, 7. (117-129).
- Ganguly, Sumit. (1994). *The Origins of War in South Asia: Indo-Pakistan Conflicts Since 1947*, Second Edition, Boulder: Westview Press.
- Gupta, Devender Kumar. (1987). Role of India in Non-Aligned Movement: A Select Annotated Bibliography, *Master Thesis*, Aligarh: Aligarh Muslim University.
- Gupta, Dipankar. (2015). "Social Stratification". *Handbook of Indian Sociology*, (Ed.) Veena Das, New Delhi: Oxford University Press. (120-141).
- Gupta, Swati. (2018). "Anger at plan that puts 4 million at risk of losing Indian citizenship", 31.07.2018. <https://edition.cnn.com/2018/07/31/asia/assam-india-citizenship-debate-in-tl/index.html>
- Haqqani, Husain. (2006). "India's Islamist Group". *Hudson Institute*, 10.02.2006, <https://www.hudson.org/research/9803-india-s-islamist-groups#>
- Hassan, Riaz; Balaev, Mikhail; Shariff, Abusaleh. (2018). "Minority size and socio-economic inequalities: A case study of Muslim minority in India". *International Sociology*, Vol. 33 (3), (386-406).
- "Hindistan'daki Kanlı Mücadeleler", *Medeniyet Gazetesi*, 28 Haziran 1937/19 Rabiulahir 1356, No. 125, Pazartesi, Sene 4.
- "History of BRICS". <https://infobrics.org/page/history-of-brics/>
- Historical Perspectives of INDO-US Relations". *India and US Relations: Ground Realities*, (11-54). https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/32823/3/03_chapter%202.pdf

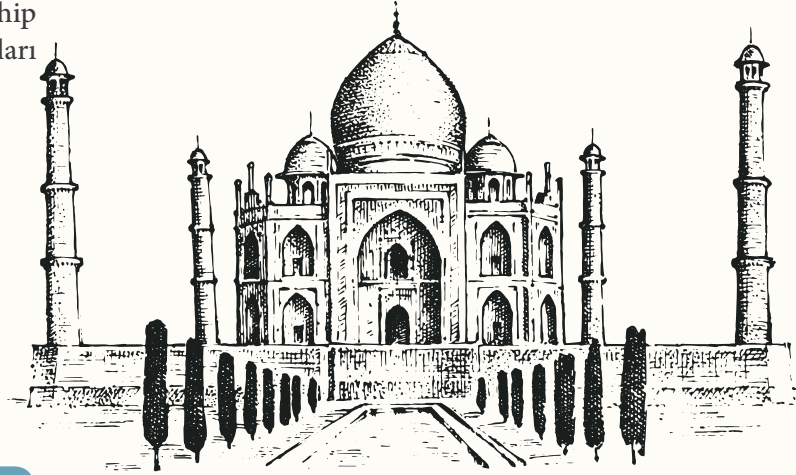
- Hutchinson, Ian. (2020). "China Eyes Further Northeast Asian Economic Integration in RCEP". *China Business Review*, April 28.
- "India's child mortality rate declined between 1990 and 2019: UN". 09.09.2020, <https://www.thehindu.com/news/national/indias-child-mortality-rate-declined-between-1990-and-2019-un/article32559301.ece>.
- "India: Economic and Political Overview". *Country profile India*, <https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/india/economical-context>
- "India's Foreign Policy: Analysing Relations with Neighbouring Countries". http://www.swaniti.com/wp-content/uploads/2017/11/Indias-Foreign-Policy_Swaniti-Initiative-1.pdf
- "India". Migration Information Source, https://www.migrationpolicy.org/country-resource/india?gclid=CjwKCAjw8-78BRA0EiwAFUw8LG_ft5Ptx0ao3a2li51XJtEInO_y-yUX-JFq0EL17BQL5cqO3MxpNhoCXnsQAvD_BwE
- J. A. E. Morley. (1949). "The Arabs, and the Eastern Trade". *JMBRAS*, Vol. XXII (1).
- Jacob, Happymon. (2016). "Putting the Periphery at the Center: Indian States' Role in Foreign Policy". *Carnegie India*, New York.
- Jhol, Risbah. (2019). "India-Israel Relationship". 27.05.2019. <https://moderndiplomacy.eu/2019/05/27/india-israel-relationship/>
- Khalidi, Omar. (1993). "Muslims in Indian Political Process: Group Goals and Alternative Strategies". *Economic and Political Weekly*, Vol. 28, No. ½, (January, 2-9).
- Kronstadt, K. Alan. (2009). "India-U.S. Relations". *CRS Report for Congress*, 30.01.2009. https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc795472/m1/1/high_res_d/RL33529_2009Jan30.pdf
- Kronstadt, K. Alan; Akhtar, Shayerah Ilias. (2017). "India-U.S. Relations: Issues for Congress". *Congressional Research Service*, CRS Report, (June 19).
- Kedourie, Elie. (1970). "Introduction". *Nationalism in Asia and Africa*, (Ed.), Elie Kedourie, New York: NAL Book. (1-152).
- Köymen, Mehmet Altay. (2018). *Toplu Makaleler, Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları*, (Haz. Sinan Tarifci; Kerim Köksal Kaya), II. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lal, Ruby. (2005). *Domesticity and Power in the Early Mughal World*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Macun, İnci. (1990). "Hindistan'da Türk-Müslüman Mimari". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXXIII, Sayı: 1-2, Ankara. (347-359).
- Malik, Ashok. (2003). "The BJP, The RSS Family and Globalization in India". *Harvard Asia Quarterly*, (Winter). (26-32).
- Ministry of Human Resource Development (MHRD), "Government of India", June, 2019. <https://mhrd.gov.in/educational-development-minorities>
- Misra, Amalendu. (2000). "Hindu Nationalism and Muslim Minority Rights in India". *International Journal on Minority and Group Rights*, Vol. 7, No. 1, (1-16).
- Mistry, Malika B. (2005). "Muslims in India: A Demographic and Socio-Economic Profile". *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 25, No. 3, (December). (399-422).
- Naidu, G. V. C. (2013). "India and East Asia. The Look East Policy". *Perceptions*, Vol. XVIII, Number 1, Spring, (53-74).
- Narivelil, Victor Z. (1968). "Nehru and the Secular State of India". *Master Thesis*, Loyola University Chicago.

- “On socio-economic indicators, Muslim youth fare worse than SCs and OBCs”, 01.11.2019. <https://indianexpress.com/article/opinion/columns/muslim-community-youth-in-india-marginalisation-6096881/>
- “Overview: ASEAN-India Dialogue Relations”. <https://asean.org/asean/external-relations/india/>
- Pantham, Thomas. (2015). “The Indian Nation-State”. *Handbook of Indian Sociology*, (Ed.), Veena Das, New Delhi: Oxford University Press. (426-450).
- Patel, Sujata. (2007). “Sociological Study of Religion: Colonial Modernity and 19th Century Majoritarianism”. *Economic and Political Weekly*, Vol. 42, No. 13, Mar 31-Apr. 6. (1098-1094).
- “PM Modi laid foundation of Hindu Rashtra by attending Ram Temple bhoomi puja, says Owaisi”. *theprint.in*, 05.08.2020. <https://theprint.in/india/pm-modi-laid-foundation-of-hindu-rashtra-by-attending-ram-temple-bhoomi-pujan-says-owaisi/475663/>
- Popham, Peter. (1998). “Why can’t Hindus and Muslims get along together? It’s a long story”. <http://www.independent.co.uk/voices/why-cant-hindus-and-muslims-get-along-together-its-a-long-story-1162319.html>
- Ramasubramanyam, Jay. (2020). “India’s treatment of Muslims and migrants puts lives at risk during COVID-19”. May 20. <https://theconversation.com/indias-treatment-of-muslims-and-migrants-puts-lives-at-risk-during-covid-19-136940>.
- Rana, Kishan S. (2018). “Indian Foreign Policy: Changing Requirements and India’s Response”. *Economic & Political WEEKLY*, Vol. LIII, No. 31, August 4. (19-23).
- Sachau, Edward C. (1910). “Preface”. *An Accurate Description of All Categories of Hindu Thought, Alberuni’s India*, Alberuni, London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co. Ltd. (i-l).
- Sachar, Rajindar. (2006). *Social, Economic and Educational Status of the Muslim Community of India*, Prime Minister’s High Level Committee Cabinet Secretariat Government of India, November, New Delhi.
- Safi, Michael; Pettersen, Hannah Ellis. (2020). “India Says 20 soldiers killed on disputed Himalayan border with China”. June 17, Wednesday. <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/16/india-says-soldiers-killed-on-disputed-himalayan-border-with-china>
- Sagar, Rahul. (2009). “Indian Foreign Policy in the 21st Century”. *Foreign Policy & Security*, January 22.
- “Selected indicators for India”. <https://data.oecd.org/india.htm>
- Shadani, Andalib. (1934). “The Muslim Historian of India from 602/1205 to 658/1259”. *PhD Dissertation*, SOAS, University of London. <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.503456>
- Shahid, Rudabeh; Patel, Champa. (2002). “Understanding India’s citizenship controversy”. *New Atlantic*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/understanding-in-dias-citizenship-controversy/>
- “Shoot the Traitors: Discrimination Against Muslim under India’s New Citizenship Policy”. Human Rights Watch, 09.04.2020.
- “Socio-economic statistics”. Government of India Ministry of Statistics and Programme Implementation. <http://mospi.nic.in/27-socio-economic-statistics>
- Sousa, Manuel de Faria y. (1695). *The Portugues Asia or The History of the Discovery and Conquest of India by the Portugues*, (Tr.: John Stevens), London: C. Brome.
- Stein, Burton. (2005). “Eighteenth-Century India: Another View”. *The Eighteenth century in Indian History: Evolution or Revolution?*, (Ed.), P. J. Marshall, Oxford: Oxford University Press. (62-89).

- Strachan, Anna Louise; Kang, Harnit Kaur; Sinha, Tuli. (2009). "India's Look East Policy: A Critical Assessment". *Southeast Asia Research Programme*, (IPCC Special Report), (October), New Delhi. <https://www.files.ethz.ch/isn/108694/SR85-SEARPInterview-Sikri.pdf>
- Subramanian, Lakshmi. (2010). *History of India, 1707-1857*, Hyderabad: Orient BlackSwan.
- Tamkin, Emil. (2002) "Why India and Russia Are Going to Stay Friends". *Foreignpolicy*, (July 8). <https://foreignpolicy.com/2020/07/08/russia-india-relations/>
- "The China-India border dispute: its origins and impact". 29.07.2020. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3094884/china-india-border-dispute-its-origins-and-impact>
- The Constitution of India*, https://www.india.gov.in/sites/upload_files/npi/files/coi_part_full.pdf
- Togan, Zeki Velidi. (1960). "Tahran Kütüphanelerinde Hindistan'dan Gelen Eserlerde Çağatay Dil ve Temürlü Sanat Abideleri". *Belleten*, Cilt: XXIV, Sayı: 95, (Temmuz), Türk Tarih Kurumu. (441-445).
- Visaria, Pravin; Visaria Leela. (2015). "India's Population". *Handbook of Indian Sociology*, (Ed.), Veena Das, New Delhi: Oxford University Press, (61-87).
- Wadhwa, Anil. (2019). "India's foreign policy in the 21st century". https://www.indiaperspectives.gov.in/en_US/indias-foreign-policy-in-the-21st-century/
- Wani, Aijaz Ashraf. (2015). "Ethnic identities and the dynamics of regional and sub-regional assertions in Jammu and Kashmir". *Borderland Politics in Northern India*, (Ed.), Yu-Wen Chen; Chih-yu Shih, London: Routledge. (309-341).
- "What are the major issues between India and Pakistan?". *Dawn*, 26.11.2010. <https://www.dawn.com/news/585862>
- "What is NRC: All you need to know about National Register of Citizens". <https://www.indiatoday.in/india/story/what-is-nrc-all-you-need-to-know-about-national-register-of-citizens-1629195-2019-12-18>

Hindistan tarihinin sorgulaması, “Kimin tarihi?” sorusunu da beraberinde getirmektedir. Öyle ki ülkenin çok etnikli çok dinli toplumsal yapısı, aynı zamanda bu yapıların her birinin kendine özgü bir tarihî ve geleneksel boyutu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bugün Hindistan’da din temelli vatandaşlık şartının uygulamaya konulma çabası, ülkenin seküler anayasasında yer alan eşitlik ilkesine tamamen aykırıdır. Ülkede 2019’un Aralık ayından bu yana devam eden toplumsal tepkinin temelinde de bu girişim vardır. Sadece mağdur olan veya gelecekte mağduriyet yaşama ihtimali bulunan Müslümanlar değil, ülkedeki farklı din, etnik ve kast kökenine sahip kesimler de aynı sebeple meydanları doldurmaktadır.



INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية